

Regionalne specifičnosti apsorpcije sredstava iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj

---

Rukavina, Josip

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Agriculture / Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:204:557642>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Agriculture University of Zagreb](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET**

**REGIONALNE SPECIFIČNOSTI APSORPCIJE
SREDSTAVA IZ EUROPSKOG
POLJOPRIVREDNOG FONDA ZA RURALNI
RAZVOJ**

DIPLOMSKI RAD

Josip Rukavina

Zagreb, srpanj 2019.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET**

Diplomski studij:
Agrobiznis i ruralni razvitak

**REGIONALNE SPECIFIČNOSTI APSORPCIJE
SREDSTAVA IZ EUROPSKOG
POLJOPRIVREDNOG FONDA ZA RURALNI
RAZVOJ**

DIPLOMSKI RAD

Josip Rukavina

Mentor: doc. dr. sc. Ornella Mikuš

Zagreb, srpanj 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET

IZJAVA STUDENTA
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, Josip Rukavina, JMBAG 0178093267, rođen 11.11.1993. u Zagrebu, izjavljujem da sam samostalno izradio diplomski rad pod naslovom:

REGIONALNE SPECIFIČNOSTI APSORPCIJE SREDSTAVA IZ EUROPSKOG
POLJOPRIVREDNOG FONDA ZA RURALNI RAZVOJ

Svojim potpisom jamčim:

- da sam jedini autor ovoga diplomskog rada;
- da su svi korišteni izvori literature, kako objavljeni tako i neobjavljeni, adekvatno citirani ili parafrazirani, te popisani u literaturi na kraju rada;
- da ovaj diplomski rad ne sadrži dijelove radova predanih na Agronomskom fakultetu ili drugim ustanovama visokog obrazovanja radi završetka sveučilišnog ili stručnog studija;
- da je elektronička verzija ovoga diplomskog rada identična tiskanoj koju je odobrio mentor;
- da sam upoznat s odredbama Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu (Čl. 19).

U Zagrebu, dana _____

_____
Potpis studenta / studentice

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET**

**IZVJEŠĆE
O OCJENI I OBRANI DIPLOMSKOG RADA**

Diplomski rad studenta Josip Rukavina, JMBAG 0178093267, naslova

**REGIONALNE SPECIFIČNOSTI APSORPCIJE SREDSTAVA IZ EUROPSKOG
POLJOPRIVREDNOG FONDA ZA RURALNI RAZVOJ**

obranjen je i ocijenjen ocjenom _____, dana _____.

Povjerenstvo:

potpisi:

1.	doc. dr. sc. Ornella Mikuš	mentor	_____
2.	doc. dr. sc. Lari Hadelan	član	_____
3.	doc. dr. sc. Branka Šakić Bobić	član	_____

Zahvala

Prije svega zahvaljujem se svojoj mentorici doc. dr. sc. Ornelli Mikuš koja je svojim znanstvenim i stručnim savjetima oblikovala ideju i pomogla mi u izradi ovoga diplomskog rada.

Također zahvalu upućujem i Ministarstvu poljoprivrede Republike Hrvatske na ustupljenim podacima korištenima pri izradi diplomskog rada.

Želim se zahvaliti i svim djelatnicima Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koji su svojim radom pomogli u stjecanju moga znanja o agronomiji i ekonomiji te životu u struci i oko nje.

Posebno se zahvaljujem svim prijateljima i kolegama koji su mi vrijeme provedeno na fakultetu uljepšali svojim prisustvom i pomogli da to vrijeme smatram najljepšim dijelom svoga života.

I na kraju, najveću zaslugu za ono što sam postigao pripisujem svojim roditeljima koji su me tokom čitavog mog školovanja podupirali i poticali moju težnju k ostvarivanju sve viših i viših ciljeva.

Sadržaj

Sažetak

Summary

1. Uvod.....	1
1.1. Ciljevi istraživanja.....	2
1.2. Metode istraživanja rada	2
1.3. Pregled literature	2
2. Makroekonomski pokazatelji županija.....	4
2.1. Gospodarska moć županija (Regionalni indeks konkurentnosti Hrvatske)	5
2.2. BDP po stanovniku.....	8
2.3. (Ne)zaposlenost i plaće	9
2.4. Vanjskotrgovinska bilanca	11
3. Fondovi Europske unije	14
3.1. Program ruralnog razvoja i Zajednička poljoprivredna politika	16
3.2. EAFRD – Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj	20
4. Stupanj iskorištenja sredstava iz EAFRD-a po županijama.....	24
4.1. Mjera 1 – Prenosnje znanja i aktivnosti informiranja.....	26
4.2. Mjera 2 - Savjetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima.....	27
4.3. Mjera 3 - Sustavi kvalitete za poljoprivredne proizvode i hranu	27
4.4. Mjera 4 - Ulaganja u fizičku imovinu	28
4.5. Mjera 5 - Obnavljanje poljoprivrednog proizvodnog potencijala narušenog elementarnim nepogodama i katastrofalnim događajima te uvođenje odgovarajućih preventivnih aktivnosti	30
4.6. Mjera 6 - Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja.....	31
4.7. Mjera 7 - Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima	32
4.8. Mjera 8 - Ulaganja u razvoj šumskih područja i poboljšanje održivosti šuma	34
4.9. Mjera 9 - Uspostava proizvođačkih grupa i organizacija.....	35
4.10. Mjera 10.2. - Potpora za očuvanje, održivo korištenje i razvoj genetskih izvora u poljoprivredi	36
4.11. Mjera 17 – Upravljanje rizicima	37
4.12. Mjera 19 - LEADER	39
5. Odnos iskorištenosti sredstava i makroekonomskih pokazatelja	41
6. Ekspertna ocjena Lokalnih akcijskih grupa.....	48
6.1. LAG Šumanovci.....	52
6.2. LAG Bura.....	53

6.3. LAG Sjeverna Bilogora.....	54
6.4. LAG Prigorje.....	55
6.5. LAG Vallis Colapis.....	56
7. Zaključak.....	58
Literatura.....	61
Popis slika.....	64
Popis grafikona.....	65
Popis tablica.....	66

Sažetak

Diplomskog rada studenta Josip Rukavina, naslova

REGIONALNE SPECIFIČNOSTI APSORPCIJE SREDSTAVA IZ EUROPSKOG POLJOPRIVREDNOG FONDA ZA RURALNI RAZVOJ

Velike površine Republike Hrvatske prekrivene su poljoprivredno obradivim površinama, a država je raspoređena na tri geografske cjeline s različitim reljefom i tлом. Klima je pogodna za uzgoj najrazličitijih kultura, od poljoprivrednih i ratarskih proizvoda do industrijskih usjeva, raznog uzgoja mediteranskog i kontinentalnog voća i povrća te je blagonaklona i prema vinogradarstvu. Iako Republika Hrvatska većinu svojih poljoprivrednih proizvoda izvozi izvan granica države, poljoprivredne površine nisu ni približno dovoljno iskorištene za mogućnosti koje postoje. Ulaskom u Europsku uniju, Republika Hrvatska dobila je pristup i europskim fondovima, a najviše koristi ima od Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. No, problem se stvara jer razvijenost županija nije ni približno ravnomjerno raspoređena, koncentracija stanovništva, gospodarstva, ekonomije i cjelokupnog poslovnog svijeta i života općenito uglavnom se odvija oko glavnog grada i okolice većih gradova, stanovništvo iseljava u veće gradove ili izvan države i sve je manje poljoprivredno aktivnog stanovništva i obradivih površina. U skladu s tim, kroz rad će se nastojati utvrditi načini apsorpcije sredstava iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj prema županijama te postoji li odnos između razvijenosti županije i iznosa ugovorenih sredstava iz fonda Europske unije.

Ključne riječi: poljoprivreda, ruralni razvoj, Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, županije

Summary

Of the master's thesis - student Josip Rukavina, entitled

REGIONAL SPECIFICATIONS OF ABSORPTION OF FUND FROM THE EUROPEAN AGRICULTURAL FUND FOR RURAL DEVELOPMENT

Large areas of the Republic of Croatia are covered with agricultural land, and the state is divided into three geographical units with different relief and soil. The climate is suitable for cultivating a wide variety of crops, from agricultural products to industrial crops, various cultivations of Mediterranean and continental fruits and vegetables, and vineyards. Although the Republic of Croatia exports most of its agricultural products outside the state borders, agricultural areas are not nearly sufficiently exploited for the opportunities that exist. By joining the European Union, the Republic of Croatia has gained access to European funds and has the most benefit from the European Agricultural Fund for Rural Development. However, the problem exists because the development of the counties is not nearly evenly distributed, the concentration of the population, the economy and the entire business world and life generally takes place around the capital city and the surrounding areas of larger cities, the population migrates to bigger cities or outside the country and there is less and less active agricultural population and cultivable areas. Accordingly, efforts will be made to determine the ways of absorption of funds from the European Agricultural Fund for Rural Development by counties, and whether there is a relationship between the development of the county and the amount of contracted funds from the European Union.

Key words: agriculture, rural development, European Agricultural Fund for Rural Development, counties

1. Uvod

Ruralna područja su sva ona područja koja se nalaze izvan urbanih područja i gradova te se smatraju velikim prirodnim, ali i gospodarskim bogatstvom. Ruralna područja pokrivaju velike površine i Europske unije i Republike Hrvatske, a s obzirom na velike probleme koji posljednjih godina nastaju globalnim iseljavanjem stanovništva iz ruralnih područja, ruralna područja polako izumiru i mijenjaju svoju ulogu. Unatoč činjenici da ruralna područja imaju mnogobrojne prednosti i nude brojne prilike za uzgoj najrazličitijih poljoprivrednih kultura, sve više stanovništva ipak odabire život u gradu. Slaba naseljenost ruralnih područja rezultat je također i gospodarskih (ne)prilika u državi, a zbog sve češćeg iseljavanja dolazi do dugoročnih problema neravnomjernog razvitka pojedinih područja u državi.

U skladu s tim, pojavila se potreba za osnivanjem stručnih institucija i ustanova koje će pomoći održati ruralna područja aktivnima i zadržati stanovništvo na njima te poticati uzgoj poljoprivrednih kultura. Posljednjih godina pojava lokalnih akcijskih grupa (tzv. LAG-ova) uvelike radi na unaprjeđenju ruralnog razvoja i pomaže lokalnom stanovništvu koje se bavi poljoprivredom kako bi zapaštenost i masovno iseljavanje s ruralnih područja bilo što manje.

Dosadašnja praksa raspodjele sredstava iz Europskih fondova za lokalni razvoj pokazala je da su sredstva nedovoljno usmjerena prema ciljnim skupinama i prema najsiromašnijim područjima Europske unije. U Republici Hrvatskoj na snazi je Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014-2020. kao temeljni dokument za iskorištavanje sredstava iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj Europske unije (EAFRD). Putem ovog fonda financiraju se mjere podizanja konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje, mjere ruralnog razvoja i očuvanja okoliša. Dosadašnja visina i struktura iskorištenosti sredstava značajno varira po županijama i regijama, što znači da se županije razlikuju prema apsorpcijskoj moći.

U radu će se obraditi makroekonomski pokazatelji hrvatskih županija (BDP, indeks gospodarske snage, BDP po stanovniku, stopa nezaposlenosti, prosječne plaće) te dati uvid u vanjskotrgovinsku bilancu Republike Hrvatske prema županijama. Uz to, definirat će se fondovi Europske unije, program ruralnog razvoja i zajednička poljoprivredna politika, osnovne odrednice Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj te donijeti detaljna analiza prema mjerama Europske unije odnosno visini ugovorenih sredstava prema županijama. Bit će prikazana i regresijsko-korelacijska analiza te će se donijeti ekspertna ocjena LAG-ova po pitanju iskorištenosti sredstava Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj.

1.1. Ciljevi istraživanja

Kao ciljevi istraživanja ovoga diplomskog rada mogu se navesti sljedeći:

- utvrđivanje postoji li povezanost između socioekonomskog stanja županije i visine ugovorenih sredstava iz EAFRD-a,
- ustanoviti dodatne razloge različite visine sredstava i različite strukture odabranih mjera.

1.2. Metode istraživanja rada

U izradi ovoga rada korištena je deskriptivna analiza odabranih makroekonomskih pokazatelja socioekonomskog stanja svih hrvatskih županija (npr. BDP po stanovniku, zaposlenost, vanjskotrgovinska bilanca, zaposlenost i sl.) koji su javno objavljeni putem Državnog zavoda za statistiku, Hrvatske narodne banke i drugih državnih institucija. Dodatno su korišteni podaci i publikacije Regionalnog indeksa konkurentnosti Hrvatske, u svrhu dobivanja što boljih statističkih i perceptivnih pokazatelja regionalne razvijenosti. Izvor podataka o visini i strukturi ugovorenih sredstava iz EAFRD-a na razini županija bila je Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju te Ministarstvo poljoprivrede.

Povezanost pojedinih makroekonomskih pokazatelja s visinom ugovorenih sredstava utvrđena je regresijsko-korelacijskom analizom. Dodatni razlozi zbog kojih se županije razlikuju prema visini i strukturi financiranih mjera utvrđeni su putem prikupljanja pet ekspertnih ocjena iz Lokalnih akcijskih grupa (LAG-ova).

1.3. Pregled literature

Po pitanju predmetne teme ne postoji previše knjiga, a sva potrebna literatura dostupna je putem web izvora. U radu je korištena knjiga autora Devčić, A., Šostar, M. (2015) Regionalni razvoj i fondovi Europske unije: prilike i izazovi, iz koje su dobivena saznanja općenito o regionalnom razvoju i prilikama koje pružaju fondovi Europske unije. Ova knjiga se bavi terminima kao što su regionalna politika Europske unije, regionalna politika Hrvatske, regionalni razvoj te ulogom europskih fondova i njihovom povezanošću s navedenim kategorijama.

Uz navedeno, korištena je i knjiga Tufekčić, M., Tufekčić, Ž. (2013) Politike i fondovi 2014-2020., koja govori o najvažnijim strategijama Europske unije i politikama za buduće proračunsko razdoblje. Ova knjiga daje pregled novih propisa europskih fondova te pregled novih europskih financijskih instrumenata

Kada se govori o internetskim izvorima, oni su puno dostupniji i aktualniji, pa su u radu uglavnom i korišteni u tom obliku. Najvažnije statističke informacije dobivene su od strane Državnog zavoda za statistiku i njihovih publikacija i statističkih ljetopisa, Hrvatske

gospodarske komore, Hrvatske narodne banke, Hrvatske mreže za ruralni razvoj te Središnjeg državnog ureda za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske unije. Također, vrlo značajne informacije za rad o iskorištenosti sredstava i ugovorenim sredstvima prema županijama dobivene su od strane Ministarstva poljoprivrede. Od stranih izvora uvelike su poslužili podaci Europske komisije, Europskih strukturnih i investicijskih fondova, Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj itd.

2. Makroekonomski pokazatelji županija

Republika Hrvatska, čija kopnena površina iznosi 56.594 km², administrativno je podijeljena na 20 županija i Grad Zagreb, koji ima status županije. Uspostava sustava lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj započela je 1992. godine postavljanjem temeljnog zakonodavnog okvira, a sustav koji je uspostavljen 1993. godine, stupanjem na snagu zakona kojima se uređuje teritorijalni ustroj, samoupravni djelokrug, izborni sustav, način financiranja lokalne samouprave, oživotvoren je provedbom prvih lokalnih izbora (Hrvatska gospodarska komora, 2016).

Tablica 2.1. Pregled osnovnih značajki županija u Republici Hrvatskoj prema stanju 31. prosinca 2017. godine

ŽUPANIJA	POVRŠINA	BROJ STANOVNIKA
Zagrebačka	3.060	317.606
Krapinsko-zagorska	1.229	132.892
Sisačko-moslavačka	4.468	172.439
Karlovačka	3.626	128.899
Varaždinska	1.262	175.951
Koprivničko-križevačka	1.748	115.584
Bjelovarsko-bilogorska	2.640	119.764
Primorsko-goranska	3.588	296.195
Ličko-senjska	5.353	50.927
Virovitičko-podravska	2.024	84.836
Požeško-slavonska	1.823	78.034
Brodsko-posavska	2.030	158.575
Zadarska	3.646	170.017
Osječko-baranjska	4.155	305.032
Šibensko-kninska	2.984	109.375
Vukovarsko-srijemska	2.454	179.521
Splitsko-dalmatinska	4.540	454.798
Istarska	2.813	208.055
Dubrovačko-neretvanska	1.781	122.568
Međimurska	729	113.804
Grad Zagreb	641	790.017

Izvor: Državni zavod za statistiku (2018) Statistički ljetopis Republike Hrvatske, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf, Pristupljeno 19.03.2019.

Županijski teritorijalni ustroj povijesni je čimbenik Republike Hrvatske, a prema nekim izvorima, prve županije se spominju već u 10. stoljeću. Županija je, prema Pravilniku o Registru prostornih jedinica, jedinica područne (regionalne) samouprave. Područje županije izraz je povijesnih, prometnih i gospodarskih čimbenika te je prirodna samoupravna cjelina, a u svom

sastavu ima po pravilu više gradova i općina. Granica županije određena je granicama rubnih općina odnosno gradova (Državni zavod za statistiku, 2018:59).

2.1. Gospodarska moć županija (Regionalni indeks konkurentnosti Hrvatske)

Bruto domaći proizvod (BDP) je sveobuhvatni pokazatelj gospodarstva neke države, a u Republici Hrvatskoj se pojavljuje između ostalog, na razini cijele države i na razini županija. BDP na razini županija pokazuje prostornu raspodjelu gospodarske aktivnosti, a u slučaju Republike Hrvatske, ta prostorna raspodjela pokazuje velike razlike u gospodarstvu tj. razvijenosti županija. Potreba za izradom statističke podloge za analiziranje stanja gospodarstva po prostornom kriteriju služi i postoji na razini Europske unije, što je uočljivo iz kontinuiranog objavljivanja podataka o BDP-u po regijama (Hrvatska gospodarska komora, 2017:2).

Tablica 2.2. Bruto domaći proizvod po županijama u 2008. i 2015. godini u tekućim cijenama (u tisućama kn)

ŽUPANIJA	2008.	2015.	% promjene
Grad Zagreb	111.041.765	113.198.655	-2,4
Splitsko-dalmatinska	29.770.842	28.250.708	-5,1
Primorsko-goranska	28.945.151	28.363.686	-2,0
Osječko-baranjska	20.697.689	18.859.295	-8,9
Istarska	20.577.258	20.942.277	1,8
Zagrebačka	19.458.139	19.917.445	1,9
Varaždinska	11.916.147	11.614.283	-2,5
Zadarska	11.785.750	11.157.786	-5,3
Sisačko-moslavačka	10.331.352	9.438.368	-8,6
Dubrovačko-neretvanska	9.749.291	9.976.403	2,3
Vukovarsko-srijemska	9.243.619	8.044.874	-13,0
Karlovačka	8.040.041	7.441.597	-7,4
Koprivničko-križevačka	8.049.434	7.518.926	-6,6
Brodsko-posavska	7.540.911	6.864.292	-9,0
Međimurska	7.539.679	7.737.336	2,6
Krapinsko-zagorska	7.070.088	6.760.633	2,4
Bjelovarsko-bilogorska	7.027.915	6.359.237	-9,5
Šibensko-kninska	6.779.187	6.582.334	-2,9
Virovitičko-podravsko	4.522.831	3.593.049	-20,6
Požeško-slavonska	4.016.308	3.394.826	-15,5
Ličko-senjska	3.581.605	2.959.032	-17,4

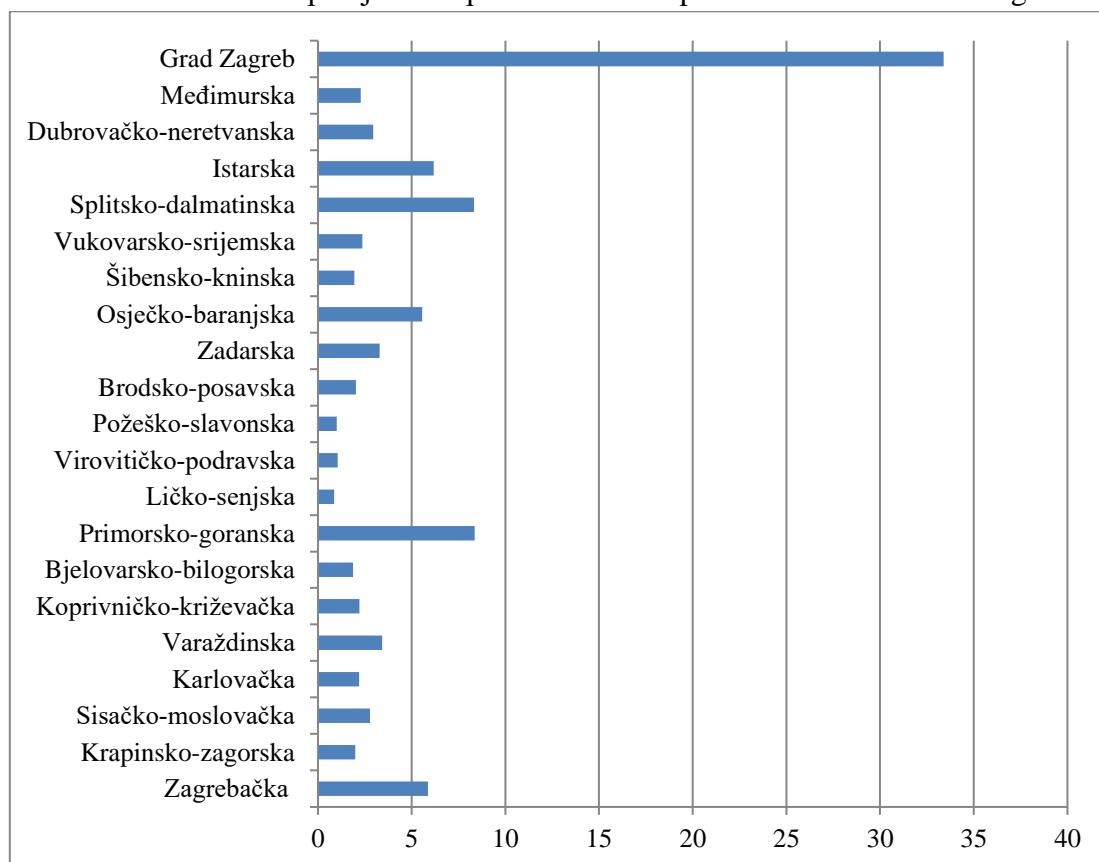
Izvor: Hrvatska gospodarska komora (2018) BDP po županijama, <https://www.hgk.hr/documents/bdp-po-zupanijama-u-2015-godini-final5ad4af7f0c664.pdf>, Pristupljeno 20.03.2019.

U tablici 2.2. prikazan je bruto domaći proizvod po županijama u Republici Hrvatskoj u tekućim cijenama u 2008. i 2015. godini koji se temelji na analizi Državnog zavoda za statistiku i Eurostata. Ovi podaci objavljuju se svake tri godine, pa je tako u 2018. godini objavljen podatak za 2015. godinu. Vidljivo je kako samo nekoliko županija bilježe pozitivne stope promjene u odnosu na 2008. godinu, a to su Krapinsko-zagorska (2,4%), Zagrebačka (1,9%), Istarska (1,8%), Dubrovačko-neretvanska (2,3%) te Međimurska (2,6). Do porasta BDP-a došlo je uslijed povoljnijih kretanja osobne potrošnje i investicija, kao i povećanog izvoza roba i usluga.

Također, prema tablici 2.2. vidljivo je kako postoje i velike razlike između BDP-a u pojedinim županijama, pa tako Grad Zagreb ima daleko najveći BDP u 2015. godini (113.198.655.000 kn), dok Ličko-senjska županija bilježi najmanji BDP (2.959.032.000 kn) u istom razdoblju. Sve to ukazuje na velike razlike u razvijenosti županija.

U grafikonu 2.1. prikazan je udio svake županije u ukupnom BDP-u Republike Hrvatske u 2015. godini. Vidljivo je kako Grad Zagreb ima daleko najveći udio u ukupnom BDP-u (33,39%), a slijedi ga Splitsko-dalmatinska županija (8,33%) te Primorsko-goranska (8,37%). Najmanji udio u BDP-u imaju županije Ličko-senjska (0,87%), Virovitičko-podravska (1,06%) te Požeško-slavonska (1,00%). Iz grafikona su vidljiva jasna odstupanja i (ne)konkurentnost županija te razlike među regijama u Republici Hrvatskoj.

Grafikon 2.1. Udio županija u ukupnom BDP-u Republike Hrvatske u 2015. godini

Izvor: Izrada autora prema Hrvatska gospodarska komora (2018) BDP po županijama, <https://www.hgk.hr/documents/bdp-po-zupanijama-u-2015-godini-final5ad4af7f0c664.pdf>, Pristupljeno 20.03.2019.

Tablica 2.3. prikazat će indeks gospodarske snage po županijama, a to je kompozitni pokazatelj koji se dobije zbrajanjem ponderiranih šest gospodarskih pokazatelja u trogodišnjim prosjecima, a također uključuje i demografske projekcije s ciljem mjerenja stupnja gospodarske snage. Ako je vrijednost veća od 100, to znači da je ta županija iznad prosjeka cijele države, a vrijedi i obrnuto, ako je ispod 100, to ukazuje na to da je županija ispod prosjeka.

Tablica 2.3. Indeks gospodarske snage županija Republike Hrvatske

ŽUPANIJA	VRIJEDNOST INDEKSA
Grad Zagreb	148,9
Istarska županija	127,1
Primorsko-goranska županija	105,4
Varaždinska županija	96,6
Dubrovačko-neretvanska županija	93,7
Zagrebačka županija	92,7
Zadarska županija	91,2
Međimurska županija	89,7
Koprivničko-križevačka županija	89,6
Krapinsko-zagorska županija	85,9
Karlovačka županija	85,6
Splitsko-dalmatinska	82,1
Šibensko-kninska županija	80,6
Osječko-baranjska županija	79,2
Sisačko-moslavačka županija	79,0
Ličko-senjska županija	75,0
Vukovarsko-srijemska županija	72,4
Brodsko-posavska županija	70,0
Požeško-slavonska županija	68,2
Virovitičko-podravska županija	67,7
Bjelovarsko-bilogorska županija	67,0

Hrvatska gospodarska komora (2017) BDP i gospodarska snaga županija, <<https://www.hgk.hr/documents/aktualna-tema-bdp-po-zupanijama-u-201458a4616b14b49.pdf>>, Pristupljeno 19. ožujka 2019.

Rezultati pokazuju da se samo Grad Zagreb i dvije županije nalaze iznad prosjeka Republike Hrvatske, dok je preostalih 18 županija ispod prosjeka. Takav položaj većine županija posljedica je upravo utjecaja Grada Zagreba na visinu prosjeka Republike Hrvatske. Najniže su pozicionirane Bjelovarsko-bilogorska, Virovitičko-podravska i Požeško-slavonska županija, čiji se indeksi nalaze na razini oko 2/3 prosjeka Republike Hrvatske, a upravo navedene županije predstavljaju potencijal za gospodarski razvoj s ciljem prostorno ravnomjernijeg ukupnog gospodarskog rasta države (Hrvatska gospodarska komora, 2017:5).

2.2. BDP po stanovniku

BDP po stanovniku Republike Hrvatske iznosio je u 2017. godini 11.880 €¹, što je porast u odnosu na 2016. (kada je BDP po stanovniku iznosio 11.161 €) i 2015. godinu (10.606 €). Navedeni iznosi su prosječni iznosi, no situacija sa županijama znatno se razlikuje. S obzirom da su neke županije razvijenije od drugih te da postoje velika odstupanja, tako postoje i velike razlike u BDP-u po stanovniku promatrajući prema županijama.

Tablica 2.4. BDP po stanovniku u 2008. i 2015. godini (u kn)

ŽUPANIJA	2008.	2015.	% promjene
Grad Zagreb	141.756	141.379	-0,3
Istarska	99.199	100.635	1,5
Primorsko-goranska	97.245	97.177	-0,1
Dubrovačko-neretvanska	80.200	81.554	1,7
Zadarska	70.233	65.475	-6,8
Koprivničko-križevačka	68.593	66.894	-2,5
Ličko-senjska	67.601	62.058	-8,2
Varaždinska	67.195	67.506	0,5
Osječko-baranjska	66.903	64.019	-4,3
Međimurska	66.255	68.706	-2,4
Splitsko-dalmatinska	65.540	62.290	-5,0
Zagrebačka	61.927	62.890	1,6
Šibensko-kninska	60.711	63.095	3,9
Karlovačka	60.598	60.932	0,6
Sisačko-moslavačka	57.708	58.777	1,9
Bjelovarsko-bilogorska	57.212	55.868	-2,4
Krapinsko-zagorska	52.606	52.406	-0,4
Virovitičko-podravsk	51.846	44.528	-14,1
Vukovarsko-srijemska	50.264	47.446	-5,6
Požeško-slavonska	50.023	46.119	-7,8
Brodsko-posavska	46.664	45.368	-2,8

Izvor: Hrvatska gospodarska komora (2018) BDP po županijama, <https://www.hgk.hr/documents/bdp-po-zupanijama-u-2015-godini-final5ad4af7f0c664.pdf>, Pristupljeno 21.03.2019.

Iz tablice 2.4. vidljivo je kako je najveći BDP po stanovniku u 2015. godini ima Grad Zagreb (141.379,00 kn), a najmanji Virovitičko-podravsk županija (44.528,00 kn), što je više nego trostruko manje. Nakon Grada Zagreba, među županijama koje imaju najveći BDP po stanovniku su Istarska (100.635,00 kn), Primorsko-goranska (97.177,00 kn) te Dubrovačko-neretvanska (81.554,00 kn), dok najmanji BDP po stanovniku imaju, uz već spomenutu

¹ Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2018)

Virovitičko-podravsku, i sljedeće županije: Vukovarsko-srijemska (47.446,00 kn), Požeško-slavonska (46.116,00 kn) te Brodsko-posavska županija (45.368,00 kn). Većina županija zabilježila je pad u 2015. godini u odnosu na 2008. godinu, a samo su Varaždinska, Karlovačka, Šibensko-kninska, Istarska i Dubrovačko-neretvanska doživjele povećanje.

Promatrano prema županijama, nominalni rast rezultat je povećanja BDP-a koje je zabilježeno u svim županijama, što nije uobičajen slučaj, jer ostvareni nominalni godišnji porast BDP-a u svim županijama posljednji put je zabilježen 2006. godine. Udjeli pojedinih županija u ukupnom BDP-u Hrvatske u 2015. godini ostali su gotovo nepromijenjeni u odnosu na udjele u 2014. godini, a tako je u najmnogoljudnijoj i površinom najmanjoj regiji Hrvatske, tj. u Gradu Zagrebu, ponovno ostvarena čak trećina ukupnog BDP-a Hrvatske (Hrvatska gospodarska komora, 2018:5).

2.3. (Ne)zaposlenost i plaće

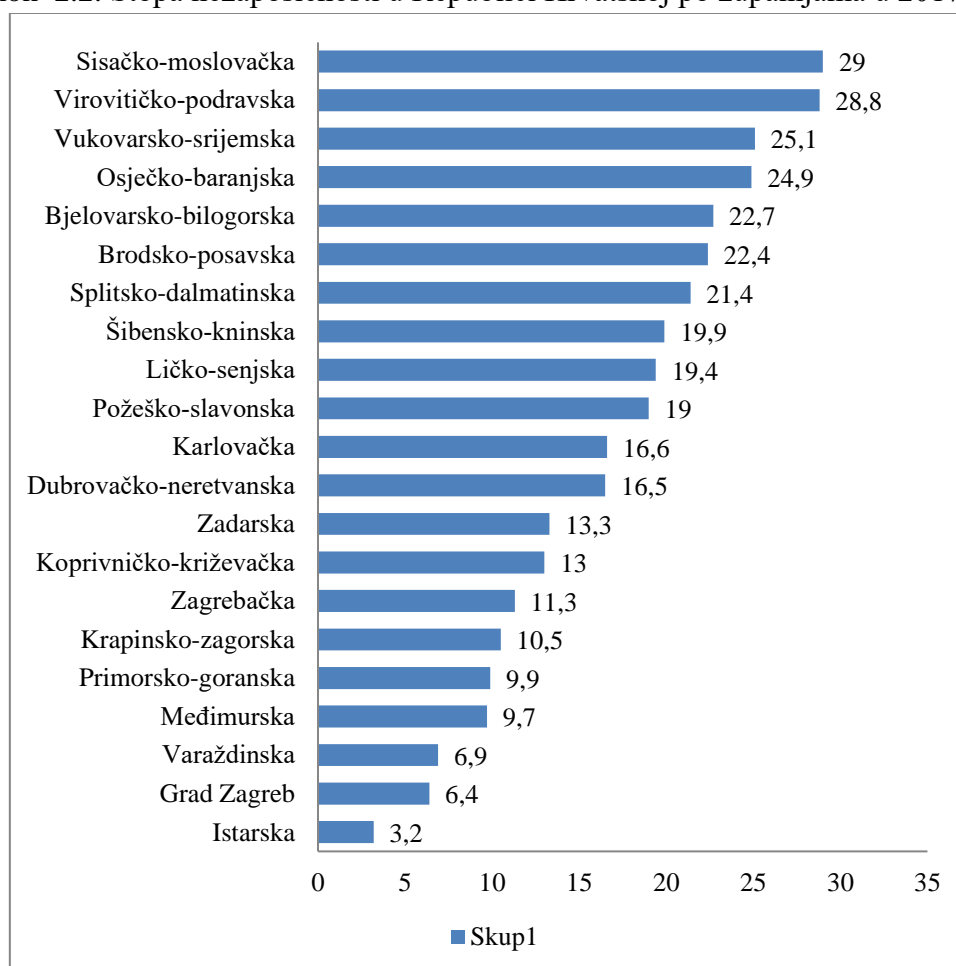
Pozitivne promjene na tržištu rada obilježile su 2017. godinu, a ogledaju se u značajnom smanjenju broja nezaposlenih i stope nezaposlenosti te blažem porastu broja zaposlenih i stope zaposlenosti. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, temeljenim na administrativnim izvorima, godine 2017. u Republici Hrvatskoj prosječni broj zaposlenih povećao se sa 1,1% u usporedbi sa 2016. godinom. Istodobno, broj nezaposlenih se smanjio za 19,8%, što je dovelo do smanjenja ukupnog broja aktivnog stanovništva za 2,0% (Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2018:15).

Državni zavod za statistiku podatke o broju zaposlenih osoba po županijama objavljuje jednom godišnje, a analiza dostupnih podataka pokazuje da također postoje velike razlike u stopama zaposlenosti i nezaposlenosti među županijama, gdje je očekivano minimalna nezaposlenost u Gradu Zagrebu, koji je gospodarski centar Hrvatske. Stopa nezaposlenosti se u posljednje vrijeme smanjila, uslijed povećanja obujma posla i radnih mjesta, ali i zbog velikog iseljavanja radno sposobnog stanovništva izvan granica Hrvatske.

Kontinuirani trend pada broja nezaposlenih započeo je u većini županija prije četiri godine, a sve županije bilježe pad posljednje tri godine. Najkasniji početak oporavka (u 2015. godini) zabilježen je u Bjelovarsko-bilogorskoj, Dubrovačko-neretvanskoj, Osječko-baranjskoj i Ličko-senjskoj županiji, a u 2017. godini godišnje stope pada broja nezaposlenih bile su u 10 županija više od 20%, dok je najviša stopa pada zabilježena u Krapinsko-zagorskoj (-28,6%), Varaždinskoj (-28,3%) i Koprivničko-križevačkoj županiji (-27,6%). Iste tri županije prednjače u padu broja nezaposlenih u posljednje tri godine, koji se kreće iznad 50%. Najsporiji pad je u posljednje tri godine ostvaren u Ličko-senjskoj (-28,1%), Dubrovačko-neretvanskoj (-28,7%) te Šibensko-kninskoj županiji (-29,4%). Dubrovačko-neretvanska županija ostala je jedina županija u kojoj je 2017. godine bilo više nezaposlenih nego 2008. godine (Hrvatska gospodarska komora, 2019:5).

Grafikon 2.2. prikazuje stopu nezaposlenosti u Republici Hrvatskoj po županijama u 2017. godini. Vidljivo je kako najveću stopu nezaposlenosti imaju Sisačko-moslavačka (29%), Virovitičko-podravska (28,8%) te Vukovarsko-srijemska (25,1%) i Osječko-baranjska županija (24,9%), dok najmanju stopu nezaposlenosti očekivano imaju Grad Zagreb (6,4%) te Istarska županija (3,2%).

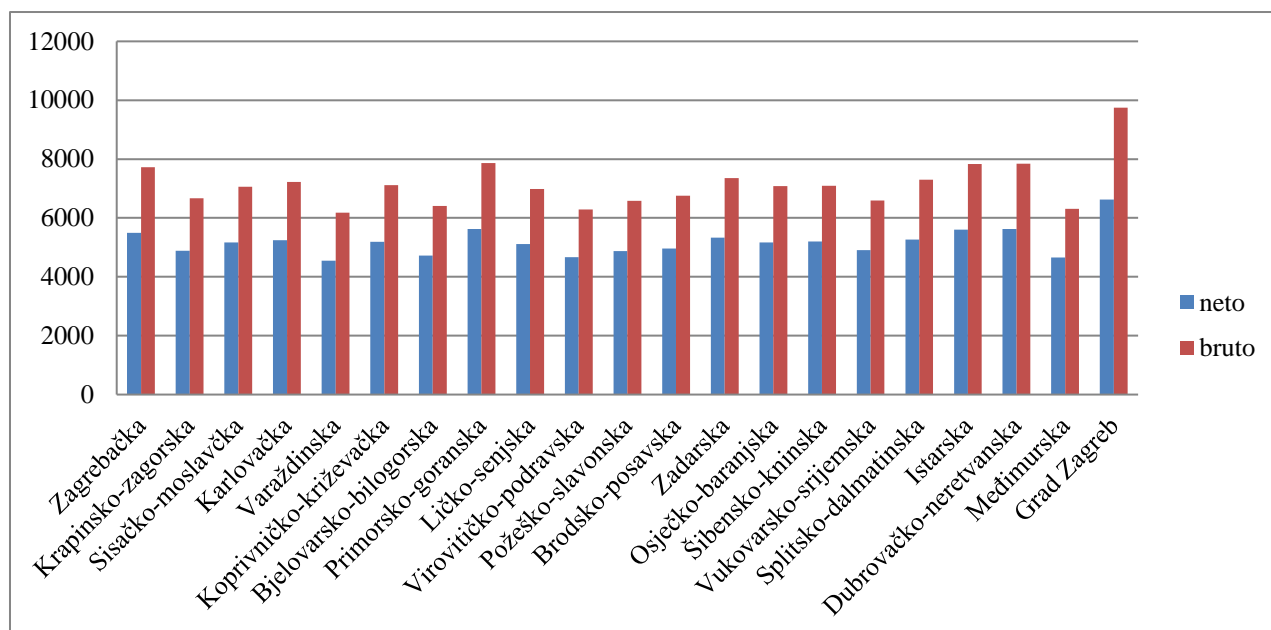
Grafikon 2.2. Stopa nezaposlenosti u Republici Hrvatskoj po županijama u 2017. godini

Izvor: Izrada autora prema Hrvatska gospodarska komora (2019) Tržište rada – pokazatelji po županijama, <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada5c52f766084a1.pdf>, Pristupljeno 21. ožujka 2019.

Kada se govori o plaćama, također su vidljive znatne razlike među županijama, pa tako već očekivano, Grad Zagreb ima najveću bruto (9.742,00 kn) i neto plaću (6.626,00 kn), dok najmanju bruto i neto plaću imaju stanovnici Međimurske, Vukovarsko-srijemske, Požeško-slavonske i Virovitičko-podravske županije.

Grafikon 2.3. Prosječna bruto i neto plaća u 2015. godini u Republici Hrvatskoj po županijama

Izvor: Izrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2018)

2.4. Vanjskotrgovinska bilanca

Vanjska trgovina vrlo je važna makroekonomska kategorija, jer potiče povećanje i porast proizvodnje, što vodi ka povećanju broja zaposlenih osoba, većem BDP-u i brojnim drugim gospodarskim prednostima. Republika Hrvatska relativno je mala ekonomija u odnosu na ostale zemlje Europe, a tržište je ograničeno malim brojem stanovnika. Izvoz je jedna od najvažnijih stavki i čimbenika gospodarskog rasta, a u Hrvatskoj je izvoz dugi niz godina bio vrlo nizak. Ulaskom u Europsku uniju osjetno se poboljšao sektor izvoza jer je bescarinsko područje pojednostavilo slanje robe u inozemstvo. Kada se govori o županijama, vrijedi pravilo da one županije koje ostvaruju veći izvoz su i razvijenije, imaju veću zaposlenost i veći udio u BDP-u.

Najviše robe iz Hrvatske u svijet odlazi s područja Grada Zagreba, što i ne čudi s obzirom na visoku koncentraciju gospodarske aktivnosti upravo na tom području. Na Grad Zagreb otpada nešto više od trećine ukupnoga hrvatskog robnog izvoza, ali skoro i polovica ukupnoga uvoza, no pokrivenost uvoza izvozom je podosta slaba. Oko 65% ukupnoga hrvatskog izvoza je u zemlje Europske unije, a s tog tržišta uvozi se 78% robe. Najznačajniji trgovinski partneri su Italija, Njemačka i Slovenija te Austrija i Mađarska, ali bilježi se i znatno povećan izvoz u azijske zemlje, najviše u Japan i Kinu (Habulin, 2018).

Tablica 2.5. prikazuje robnu razmjenu Republike Hrvatske s inozemstvom po županijama u 2016. godini. Vidljivo je kako većina županija ostvaruje veći uvoz nego izvoz, stoga je saldo robne razmjene kod više od pola županija negativan. Grad Zagreb prednjači u uvozu i izvozu, pa je 2016. godine ostvario izvoz u iznosu od 30.636.825,00 kn, dok je uvezao robe i usluga u vrijednosti 74.099.101.000,00 kn. nakon Grada Zagreba, županije koje najviše izvoze u Istarska, Zagrebačka, Osječko-baranjska i Varaždinska. Zagrebačka županija također je među najvećim uvoznicima dobara i usluga (14.349.313.000,00 kn u 2016. godini), a slijede ju Varaždinska i Istarska županija. Najnegativniji saldo robne razmjene u 2016. godini ostvarile su Zagrebačka županija (-9.346.528.000,00 kn) i Primorsko-goranska (-3.052.668.000,00 kn), a vodeći je Grad Zagreb sa -43.462.276.000,00 kn.

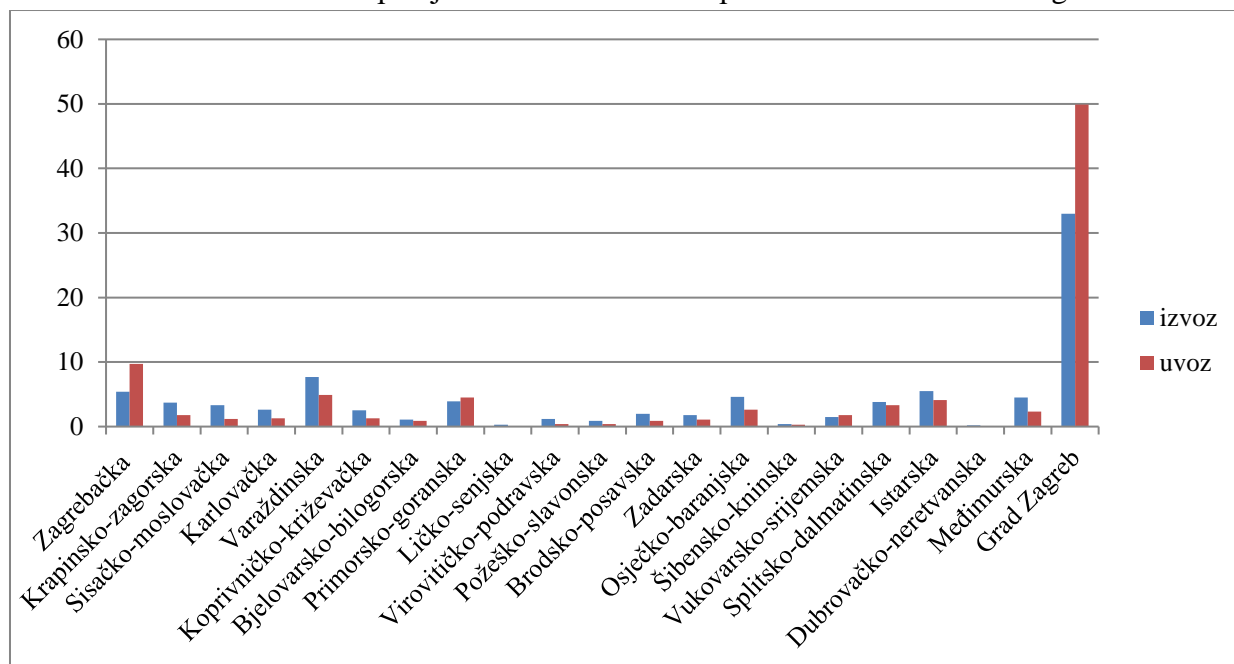
Tablica 2.5. Robna razmjena Republike Hrvatske s inozemstvom po županijama u 2016. godini (u tisućama kn)

ŽUPANIJA	IZVOZ	UVOZ	SALDO ROBNE RAZMJENE
Grad Zagreb	30.636.825	74.099.101	-43.462.276
Varaždinska	7.110.719	7.266.130	-155.411
Istarska	5.084.365	6.160.731	-1.076.366
Zagrebačka	5.002.785	14.349.313	-9.346.528
Osječko-baranjska	4.263.622	3.922.515	341.107
Međimurska	4.155.733	3.425.117	730.616
Primorsko-goranska	3.589.991	6.642.659	-3.052.668
Splitsko-dalmatinska	3.512.744	4.967.686	-1.454.942
Krapinsko-zagorska	3.426.398	2.638.712	787.686
Sisačko-moslavačka	3.031.890	1.808.204	1.223.686
Karlovačka	2.422.695	1.863.829	558.866
Koprivničko-križevačka	2.337.560	1.885.632	451.928
Brodsko-posavska	1.897.172	1.342.377	554.795
Zadarska	1.711.069	1.693.168	17.901
Vukovarsko-srijemska	1.361.336	2.632.845	-1.271.509
Virovitičko-podravska	1.110.682	625.460	475.222
Bjelovarsko-bilogorska	1.042.190	1.371.123	-328.833
Požeško-slavonska	830.423	558.424	271.999
Šibensko-kninska	371.808	463.361	-91.553
Ličko-senjska	231.931	107.494	124.437
Dubrovačko-neretvanska	201.123	553.753	-352.630

Izvor: Hrvatska gospodarska komora (2017) Vanjskotrgovinska razmjena županija RH, <https://www.hgk.hr/documents/robna-razmjena-iz-zupanija-analiza-071759dcc0a21da98.pdf>, Pristupljeno 22. ožujka 2019.

Službeni podaci pokazuju da je robna razmjena, uz Grad Zagreb, snažno koncentrirana na nekoliko županija. Prvih pet županija s najvećim izvozom čine 56,2% ukupnog izvoza Republike Hrvatske, a prvih deset čak 75,3%. Koncentracija je kod uvoza još izraženija pa tako prvih pet županija uvozi 73,1% ukupne vrijednosti uvoza Republike Hrvatske, a prvih deset čak 84,9%. Uz to, treba napomenuti da je prisutan i značajan udio regionalno neraspoređenog dijela vanjskotrgovinske razmjene, kod izvoza 10,2%, a kod uvoza 6,8% (Hrvatska gospodarska komora (2017:3).

Grafikon 2.4. Udio županija u uvozu i izvozu Republike Hrvatske u 2016. godini

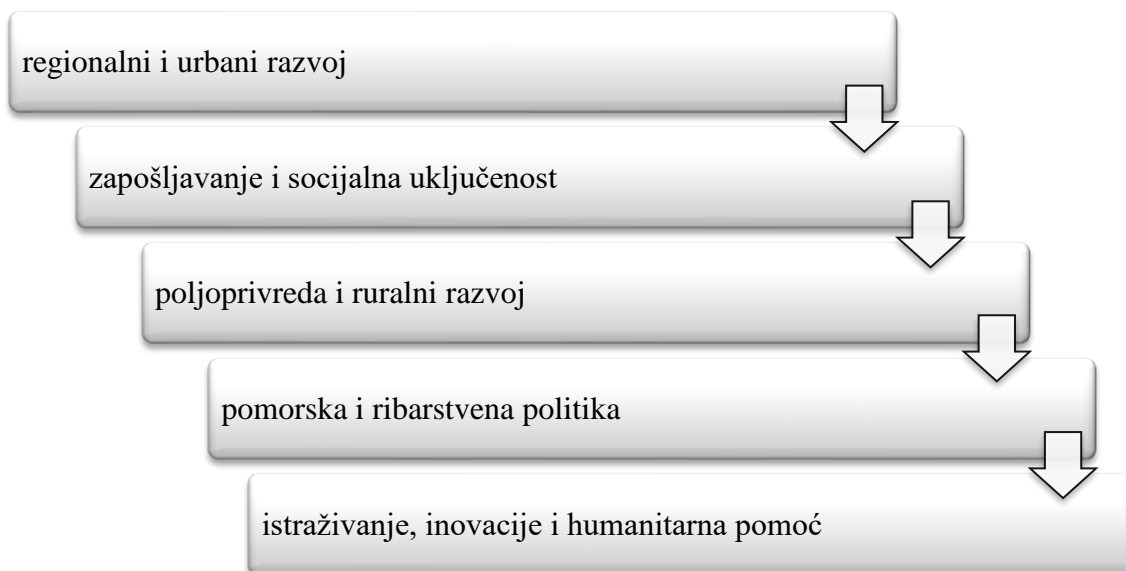
Izvor: Hrvatska gospodarska komora (2017) Vanjskotrgovinska razmjena županija RH, <https://www.hgk.hr/documents/robna-razmjena-iz-zupanija-analiza-071759dcc0a21da98.pdf>, Pristupljeno 22. ožujka 2019.

Grafikon 2.4. prikazuje udio pojedine županije u uvozu i izvozu Republike Hrvatske u 2016. godini. Grad Zagreb ostvaruje najveći udio od svih županija i u izvozu (33%) i u uvozu (49,9%), dok ostale županije sudjeluju sa znatno manjim udjelom, dok su najmanji udio u uvozu i izvozu ostvarile Ličko-senjska i Dubrovačko-neretvanska županija.

3. Fondovi Europske unije

Fondovi Europske unije su sredstva poreznih obveznika kojima se ostvaruju određene politike Europske unije, a svrha fondova je jačanje kohezijske politike Europske unije, što vodi prema jačanju globalne konkurentnosti europskog gospodarstva. Europski fondovi su financijski instrumenti za provedbu pojedine javne politike Europske unije u zemljama članicama (Europski strukturni i investicijski fondovi, 2018).

Europski fondovi predviđeni su za poduzetnike, obrtnike, općine, županije, udruge, obrazovne institucije, fizičke osobe te ostale javne institucije. Postoje dva osnovna strukturna fonda, a to su Europski socijalni fond i Europski fond za regionalni razvoj kojima se nastoji umanjiti razlika među regijama, dok kohezijski fond, za razliku od strukturnog, ne koriste regije već države članice. EU fondovi postaju sastavni dio investicijskih ulaganja poduzetnika te se kao takvi trebaju iskoristiti u što većoj mjeri, a samo do 2020. godine EU fondovi nude preko 12 milijardi eura (Optimus Consulting, 2018).

Slika 3.1. Područja financiranja fondova Europske unije

Izvor. Europska unija (2018) Financiranje sredstvima EU-a, < https://europa.eu/european-union/about-eu/funding-grants_hr>, Pristupljeno 22. ožujka 2019.

Fondovi Europske unije predstavljaju jedan od glavnih kotača regionalnog razvoja pojedine regije, a mogućnost regije da se prilagodi zahtjevima konkurencije ovisi o njezinom razvoju i prosperitetu stanovnika. Kvalitetne ideje pretočene u kvalitetne projekte preduvjet su apsorpcije sredstava iz fondova Europske unije u svrhu održivog regionalnog razvoja (Devčić, Šostar, 2015:112).

Postoje mnogobrojni programi koji se financiraju iz proračuna Europske unije, a koji se uvelike razlikuju s obzirom na ciljeve, područja intervencije, vrijednost potpora i način provedbe.

Pravila pojedinog programa definiraju se za višegodišnje razdoblje, tijekom kojeg su moguće određene izmjene kako bi se programi prilagodili novim izazovima, s kojima se susreću korisnici te pomoći. Države članice Europske unije imaju na raspolaganju znatna proračunska sredstva i to kroz Programe Zajednice te kroz instrumente kohezijske, poljoprivredne i ribarske politike (Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova EU, 2017:7).

Jedna od najznačajnijih javnih politika Europske unije je Kohezijska politika, za koju je u financijskom razdoblju 2014.-2020. godine izdvojeno 376 milijardi eura. Osnovna svrha kohezijske politike jest smanjiti značajne gospodarske, socijalne i teritorijalne razlike koje postoje između regija Europske unije, ali i jačati globalnu konkurentnost europskog gospodarstva. Kohezijska politika Europske unije financira se iz tri glavna fonda, a na raspolaganju su u ovoj financijskoj perspektivi još dva fonda. Europski fond za regionalni razvoj i Europski socijalni fond poznati su i pod nazivom strukturni fondovi, a svih pet fondova ima zajednički naziv Europski strukturni i investicijski fondovi (Europski strukturni i investicijski fondovi, 2018).

Slika 3.2. Europski strukturni i investicijski fondovi

Izvor: Europski strukturni i investicijski fondovi (2018) EU fondovi, < <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/>>, Pristupljeno 22. ožujka 2019.

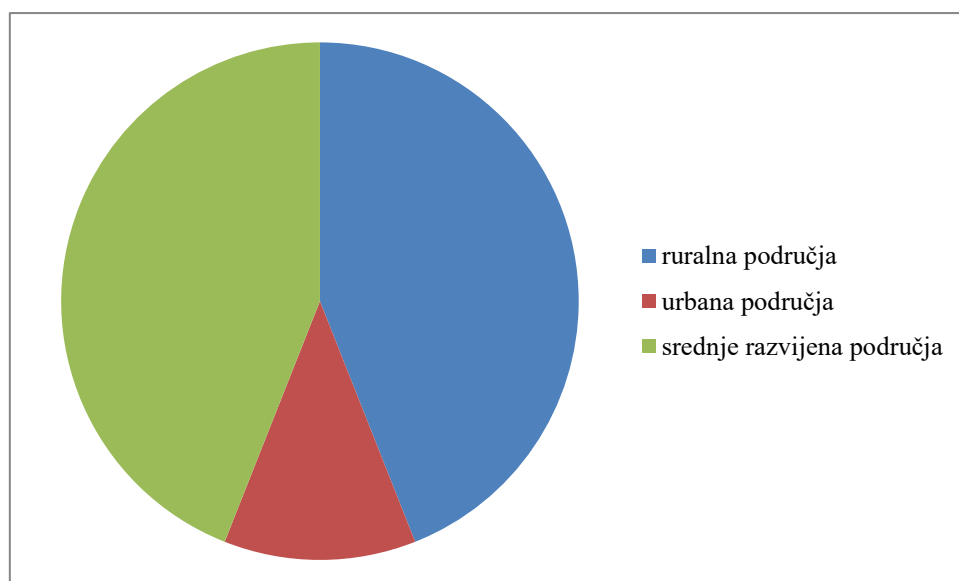
Svoju regionalnu politiku Europska unija provodi putem fondova za regionalni razvoj, a sufinanciranjem projekata u takvim područjima, potiče se regionalni razvoj pojedine regije. Međutim, ne mora nužno značiti da više odobrenih sredstava iz Europskih fondova znači i veći regionalni razvoj. Iz tog razloga moraju se mjeriti realni učinci i utjecaji privučenih sredstava na regionalni razvoj unutar pojedine zemlje korisnice fonda (Devčić, Šostar, 2015:114).

3.1. Program ruralnog razvoja i Zajednička poljoprivredna politika

Poljoprivredne površine i šume prekrivaju veliku površinu europskog prostora te su vrlo važni za ruralno gospodarstvo i krajolik. Poljoprivredni proizvođači imaju vrlo značajnu i raznoliku ulogu te se bave raznim aktivnostima, od proizvodnje hrane i neprehrambenih poljoprivrednih proizvoda, upravljanja razvojem sela, očuvanja i zaštite okoliša do doprinosa razvoju drugih gospodarskih djelatnosti poput turizma (Tufekčić, Tufekčić, 2013:37)

Sveukupna ruralna područja predstavljaju više od 77% prostora Europske unije (47% poljoprivrednog zemljišta i 30% šuma) i u njima živi približno polovica stanovništva Europske unije (poljoprivredne zajednice i ostali stanovnici). U Europskoj uniji ima 12 milijuna poljoprivrednika s punim radnim vremenom, a poljoprivreda i poljoprivredno-prehrambena industrija, koja uvelike ovisi o opskrbi iz poljoprivrednog sektora, imaju zajedno udio od 6% BDP-u Europske unije, s 15 milijuna poduzeća i 46 milijuna radnih mjesta (Europska komisija, 2013).

Grafikon 3.1. prikazuje ruralne i urbane površine na teritoriju Europske unije. Ruralna područja obuhvaćaju 44% površine, dok urbana područja samo 12%.

Grafikon 3.1. Ruralna i urbana područja Europske unije

Izvor: Izrada autora European Commission (2018) Rural areas and the primary sector in the EU, <https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/facts-figures/eu-rural-areas-primary-sector.pdf>, Pristupljeno 26.03.2019.

Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) skup je mjera i programa subvencioniranja poljoprivrede u Europskoj uniji. Cilj te politike jest osiguranje razumnih cijena i prihvatljive kvalitete poljoprivrednih proizvoda za europske potrošače, zadovoljavajućeg dohotka poljoprivrednika u EU i očuvanje ruralnog nasljeđa. Zajednička poljoprivredna politika je jedna

od najvažnijih politika što ih Europska unija provodi, te se na nju troši gotovo polovica proračuna Unije (Kesner-Škreb, 2008).

Zajednička poljoprivredna politika je poljoprivredna politika Europske unije koja provodi sustav poljoprivrednih subvencija i drugih programa za poljoprivrednike iz svih zemalja članica. Ova politika upravlja se i financira na europskoj razini iz sredstava proračuna Europske unije. S obzirom da je poljoprivreda vrlo važan sektor Europske unije i jedna od glavnih tema Rimskih ugovora, postojala je potreba za stvaranjem zajedničke poljoprivredne politike te je ona jedna od najstarijih politika Europske unije.

Prema Ugovoru o funkcioniranju Europske unije utvrđeni su specifični ciljevi ZPP-a:

- a. povećanje poljoprivredne produktivnosti razvojem tehničkog napretka i jamčenjem optimalne upotrebe čimbenika proizvodnje, posebno radne snage,
- b. jamčenje primjerenog životnog standarda poljoprivrednom stanovništvu,
- c. stabilizacija tržišta,
- d. jamčenje sigurnosti redovne opskrbe te
- e. jamčenje razumne cijene za potrošače (Europski parlament, 2018).

Zajednička poljoprivredna politika puno je napredovala od svojih početaka, a brojne reforme do kojih je došlo tijekom godina uvele su brojne promjene te se Zajednička poljoprivredna politika odmaknula od toga da bude samo proizvodno orijentirana. Svaka zemlja može odabrati hoće li se isplata uspostaviti na razini poljoprivrednog gospodarstva ili na regionalnoj razini, a poljoprivrednici su fleksibilni proizvoditi na svojim poljoprivrednim površinama gotovo sve poljoprivredne kulture. Također, obvezni su održavati svoju zemlju i poljoprivredne površine u dobrom stanju i poštivati ekološke standarde, standarde o sigurnosti hrane, fitosanitarne standarde i standarde za dobrobit životinja. Ukoliko se standardi ne poštuju, Europska unija može kazniti poljoprivrednike na način da im smanji davanja.

Slika 3.3. Načela Zajedničke poljoprivredne politike

Izvor: Izrada autora prema Kesner-Škreb, M. (2008) Zajednička poljoprivredna politika Europske unije, <http://www.ijf.hr/pojmovnik/zpp.htm>, Pristupljeno 24.03.2019.

Prema Kesner-Škreb, 2008., tri su temeljna načela na kojima se zasniva Zajednička poljoprivredna politika:

- a. jedinstveno tržište - ima dva značenja: primjenu (na poljoprivredne proizvode) pravila o slobodnom prometu robe između država članica, određivanje zajedničkih cijena i pomoći, bez obzira na sjedište ekonomskog subjekta. Korektna primjena tog načela zahtijeva zajedničko reguliranje cijena, isplaćivanja pomoći i pravila konkurencije, harmonizaciju propisa o zdravstvenom osiguranju i administrativnim postupcima, kao i zajedničku vanjskotrgovinsku politiku,
- b. prednost Europske unije - tim načelom osiguravaju se aktivnosti na dva stupnja: davanje prednosti poljoprivrednim proizvodima iz Unije pred uvoznim proizvodima, zaštita unutarnjeg tržišta od poremećaja izazvanih nekontroliranim uvozom poljoprivrednih proizvoda niskih cijena, kao i od poremećaja na svjetskom tržištu,
- c. financijska solidarnost - troškovi koji proizlaze iz primjene Zajedničke poljoprivredne politike moraju biti podijeljeni među svim zemljama članicama, bez obzira na njihov nacionalni interes.

Zajednička poljoprivredna politika također promovira zakonodavnu harmonizaciju unutar Europske unije, jer različiti zakoni u različitim državama članicama mogu stvoriti trgovinske probleme i barijere za međunarodno trgovanje poljoprivrednim proizvodima. Primjeri zajedničkih zakona su npr. zakoni o dopuštenoj količini konzervansa ili bojama za hranu, propisi o označavanju i uporabi hormona i drugih lijekova pri uzgoju životinja koje su namijenjene za ljudsku potrošnju, propisi o dobrobiti životinja itd.

Tablica 3.1. Prosječna godišnja poljoprivredna proizvodnja u Europskoj uniji

PROIZVOD	KOLIČINA (u milijunima tona)
žitarice	300
šećer	17
sjeme uljarica	20
maslinovo ulje	2
jabuke	10
kruške	2
agrumi	11
vino	160
govedina i teletina	8
svinjsko meso	20
meso peradi	12
jaja	7
mlijeko	150

Izvor: Europska komisija (2014) Poljoprivreda, Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, str. 8.

Tablica 3.1. prikazuje prosječnu poljoprivrednu proizvodnju u Europskoj uniji prema vrstama poljoprivrednih proizvoda. Vidljivo je kako se najviše proizvede žitarica (300 milijuna tona), zatim vina (160 milijuna hektolitara) te mlijeka (150 milijuna tona). Uz navedeno, proizvode se još i svinjetina, govedina, teletina, meso peradi, jaja, razne uljarice, maslinovo ulje te velik broj voća (jabuke, kruške, agrumi).

Proračun Zajedničke poljoprivredne politike pokriva tri vrste troškova:

- a. potpora dohotku poljoprivrednika i poštivanju održivih poljoprivrednih praksi: izravne uplate, koje su uvjetovane poštivanjem strogih europskih normi u pogledu sigurnosti hrane, zaštite okoliša i zdravlja te dobrobiti životinja. Te uplate u cijelosti financira Europska unija i one predstavljaju oko 70% proračuna Zajedničke poljoprivredne politike. Reforma iz lipnja 2013. godine predviđa da 30% izravnih plaćanja europskim poljoprivrednicima bude povezano s njihovim poštivanjem održivih poljoprivrednih praksi koje pogoduju kvaliteti tla, bioraznolikosti i općenito okolišu, kao što je primjerice diversifikacija kultura, očuvanje trajnih pašnjaka ili pak očuvanje ekoloških područja na gospodarstvima,
- b. mjere potpore tržištu: pokreću se, primjerice, kada loši vremenski uvjeti destabiliziraju tržišta, a plaćanja predstavljaju manje od 10% proračuna Zajedničke poljoprivredne politike,
- c. mjere ruralnog razvoja: mjere potpore poljoprivrednicima za osuvremenjivanje njihovih gospodarstava i za postizanje veće konkurentnosti vodeći pri tom računa o zaštiti okoliša, pridonoseći diversifikaciji poljoprivrednih i nepoljoprivrednih djelatnosti te vitalnosti ruralnih zajednica. Ova plaćanja dijelom financiraju države članice, a načelno su višegodišnja i čine oko 20% proračuna Zajedničke poljoprivredne politike (Europska komisija, 2013).

U većini ruralnih područja Europske unije, poljoprivreda je glavna djelatnost, no uz samu proizvodnju, poljoprivrednici se često bave i preradom svojih proizvoda te dalje te prehrambene proizvode prodaju korisnicima. Poljoprivreda je vrlo ozbiljna i važna djelatnost bez koje ne bi mogle opstati brojne druge industrije, stoga Europska unija nastoji Zajedničkom poljoprivrednom politikom poticati svoje stanovnike na obrađivanje zemlje, otvaranje novih radnih mjesta itd., kako bi se spriječio odlazak mladih ljudi iz ruralnih područja.

Suvremena definicija pojma "ruralni razvoj" podrazumijeva integralni i višesektorski te održivi razvoj ruralnog (negradskog) prostora. Integralni, odnosno cjelovit razvoj ruralnih područja bitan je zbog diverzifikacije ruralne ekonomije koja se u vrijeme suvremenih strukturnih procesa i zbivanja suočava s brojnim problemima poput depopulacije, starenja stanovništva, fosilizacije pejzaža te generalno sve lošijim socio-ekonomskim pokazateljima koji čine ovaj prostor pasivnim i nepoželjnim za život. Diverzifikacija ruralnog gospodarstva ključna je iz razloga što čini preduvjet demografske stabilizacije koja pak, predstavlja, osnovu za održivost svih komponenti razvoja (Hrvatska mreža za ruralni razvoj, 2018).

Slika 3.4. Zajednički prioriteti ruralnog razvoja Europske unije

Izvor: Europska unija (2018) Ruralni razvoj od 2014. do 2020., https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020_hr, Pristupljeno 25.03.2019.

Politika ruralnog razvoja Europske unije financira se iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj, čija je vrijednost u razdoblju od 2014. do 2020. godine 100 milijardi eura, pri čemu svaka država članica Europske unije prima financijska sredstva za sedmogodišnje razdoblje. Time će se potaknuti oslobađanje dodatne 61 milijarde eura javnih financija u državama članicama u te svrhe. U tom razdoblju u 28 država članica postoji 118 različitih programa ruralnog razvoja, od čega 20 čine jedinstveni nacionalni programi, a osam je država članica odabralo imati dva ili više (regionalna) programa (Europska unija, 2018).

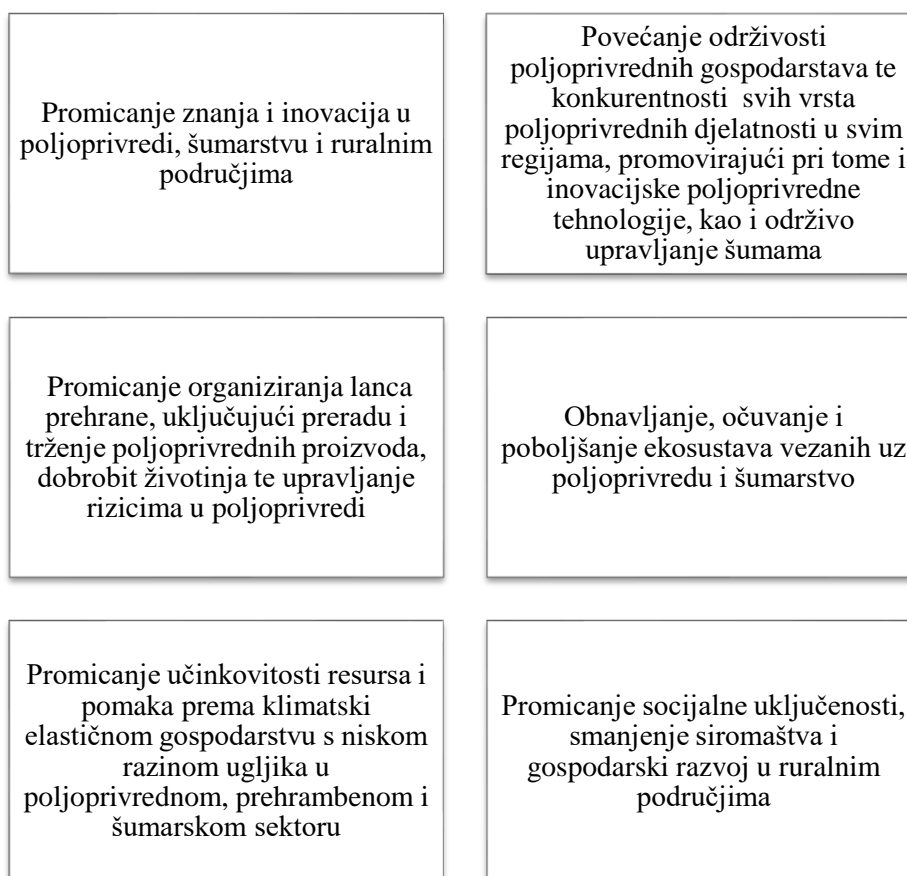
3.2. EAFRD – Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj ima za cilj jačanje europske politike ruralnog razvoja i pojednostavljivanje njezine provedbe te poboljšava upravljanje i kontrolu nad politikom ruralnog razvoja. Fond se financira sredstvima Zajedničke poljoprivredne politike i pridonosi ostvarivanju ciljeva strategije Europa 2020 promicanjem održivog ruralnog razvoja u cijeloj Europskoj uniji te pridonosi ekološkoj i teritorijalnoj ravnoteži, zaštiti klimatskih uvjeta i uvođenju inovacija u poljoprivredni sektor (Europski fondovi, 2015).

Aktivnosti koje podupire Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj su sljedeće:

- a. konkurentnost (strukovno osposobljavanje i informativne aktivnosti, programi koji promiču pomaganje mladim poljoprivrednicima, aktivnosti čiji je cilj modernizacija poljoprivrednih i šumskih posjeda i povećavanje njihove komercijalne uspješnosti, aktivnosti koje potiču poljoprivrednike da sudjeluju u programima koji promiču kvalitetu hrane itd.),
- b. okoliš,
- c. kvaliteta života (aktivnosti usmjerene na obnavljanje i razvoj sela te očuvanje i najbolje korištenje ruralne baštine),
- d. LEADER - poticanje ruralnog stanovništva i lokalnih čimbenika, uključujući i lokalnu upravu, na mobilizaciju u svrhu razmatranja potencijala područja u kojem žive te njihovo pretvaranje u izradu i primjene razvojnih strategija (Održivi razvoj, 2018).

Politika ruralnog razvoja Europske unije financira se kroz Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, koji osigurava 100 milijardi eura za investiranje u ruralni razvoj diljem Europske unije u razdoblju od 2014-2020. godine. Postoji 118 različitih programa ruralnog razvoja u 28 država članica Europske unije (European Structural and Investment Funds, 2019).

Slika 3.5. Prioriteti Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj

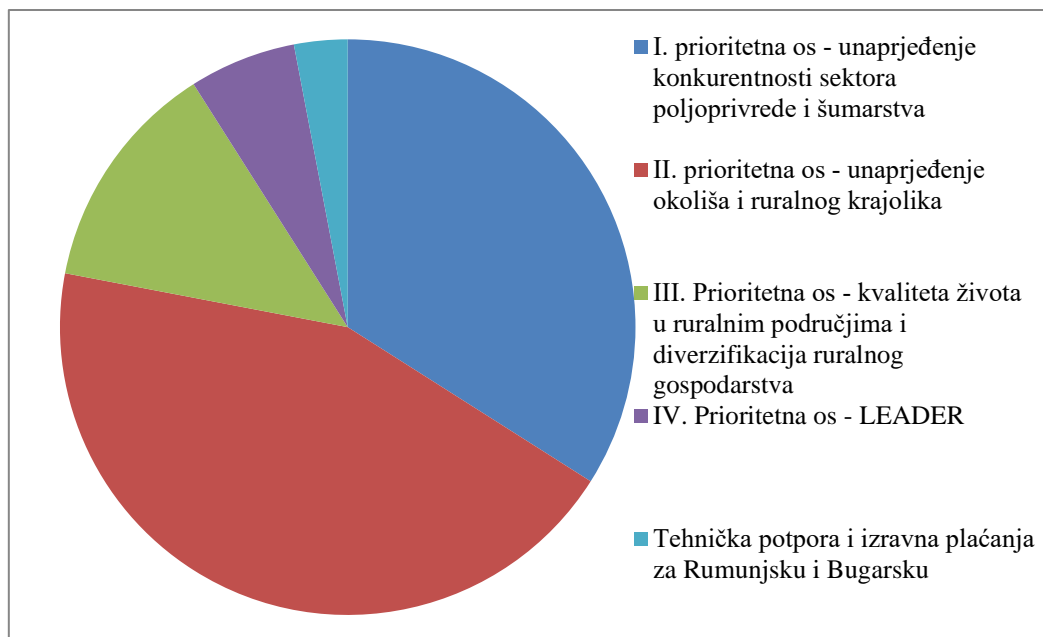
Izvor: Izrada autora prema European Structural and Investment Funds (2019) Improving the Economic, Environmental and Social Situation of Rural Areas, < <https://eufunds.gov.ie/funds/efafd/>>, Pristupljeno 26.03.2019.

Financijski instrumenti za pomoć i razvoj ruralnim područjima dostupni su kako je već spomenuto, putem Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj i dostupni su svim potencijalnim primateljima koji se bave poljoprivredom i šumarstvom u ruralnim područjima koji predlože financijski održive investicijske projekte. Primatelji poticaja mogu biti svi poljoprivredni gospodarski subjekti, poduzeća i udruge za zaštitu okoliša, udruge žena, mladih, jedinice lokalne samouprave i sl. Također, veliku ulogu u podršci ekonomskog razvoja ruralnih područja ima i kohezijska politika, koja dopunjuje aktivnosti koje podržava Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj.

Financijski instrumenti u okviru Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj tako su dostupni svim potencijalnim primateljima u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima koji poduzimaju financijski održive projekte ulaganja, a moguće je primijeniti širok raspon raspoloživih financijskih instrumenata koje podržava ovaj fond. Oni su sljedeći:

- a. zajmovi – mogu biti dostupni tamo gdje se ne nude na komercijalnoj osnovi ili se mogu nuditi po povoljnijim uvjetima od komercijalnih (npr. niže kamatne stope, duže razdoblje povrata, niži kolateral i sl.). Zajmovi mogu biti na raspolaganju poljoprivrednicima i njihovim obiteljima kako bi im omogućili diversifikaciju izvora prihoda kroz razvoj aktivnosti poput agro-turizma, poslova vezanih uz plasman proizvoda, potpore ulaganjima za mlade poljoprivrednike, ulaganja u poljoprivredne strojeve i sl.,
- b. mikrokrediti – nude se osobama kojima su ponekad nedostupne financijske usluge, a koje se često nude na kraće razdoblje otplate, bez ili s nižim vrijednostima kolaterala, primjerice za zajmove za kupnju opreme za poljoprivredna gospodarstva, za ostvarenje dodanih vrijednosti ili poboljšanja kakvoće uroda ili za projekte u okviru strategija lokalnog razvoja vođenog od strane zajednice,
- c. jamstva – zajmodavcima se nudi osiguranje da će njihov kapital biti vraćen u slučaju da zajmoprimac nije u mogućnosti vraćati zajam, što može biti korisno za poduzeća koja žele ulagati u ekološku proizvodnju ili učinkovitost upravljanja resursima, ili za poljoprivrednike koji možda imaju vještine i pristup financijama kroz banke, ali nemaju dostatna jamstva ili kolateral potreban za dobivanje zajma,
- d. ulaganja u vlasnički kapital – kapital se ulaže u zamjenu za potpuno ili djelomično vlasništvo tvrtke, a ulagač može preuzeti dio upravljačkog nadzora nad tvrtkom, sudjelovati u dijeljenju dobiti tvrtke ili u kasnijoj fazi može prodati stečene udjele ostvarujući time dobit. Ulaganje u vlasnički kapital je najčešće relevantno za aktivnosti više razine rizika i tvrtke s višim potencijalom rasta (Europska komisija, 2015).

Grafikon 3.2. Raspored ukupnih sredstava za ruralni razvoj Europske unije po prioritetnim osima

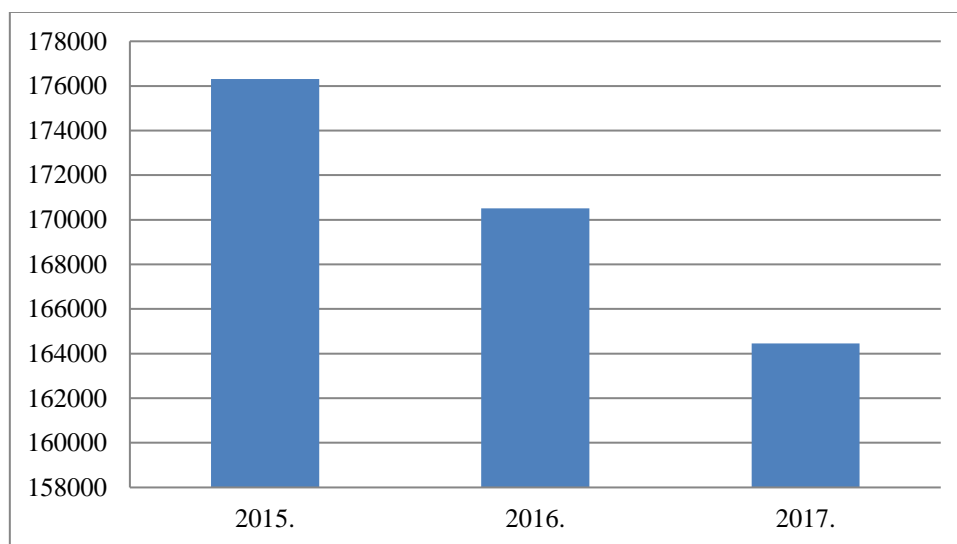
Izvor: Europska komisija (2011) Revija ruralnog razvoja Europske unije, <https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/87CA4D0F-E43C-E63A-E07B-64793230804E.pdf>, Pristupljeno 25.03.2019.

Grafikon 3.2. prikazuje raspoređivanje ukupnih sredstava za ruralni razvoj Europske unije po prioritetnim osima. Za svaku os potrebno je osigurati propisane minimalne uvjete financiranja, pa je tako za I. prioritetnu os izdvojeno 34% sredstava, za proračun II. prioritetne osi izdvojeno je 44% sredstava, za proračun III. prioritetne osi izdvaja se 13% sredstava, a za IV. prioritetnu os 6%, dok za tehničku potporu i izravna plaćanja za Bugarsku i Rumunjsku ide 3%.

4. Stupanj iskorištenja sredstava iz EAFRD-a po županijama

Ruralni razvoj Republike Hrvatske na nacionalnoj razini provodi se kroz programe ruralnog razvoja koji se financiraju od Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Program ruralnog razvoja utvrđuje prioritetne pristupe i aktivnosti za zadovoljavanje potreba određenog zemljopisnog područja koje pokriva.

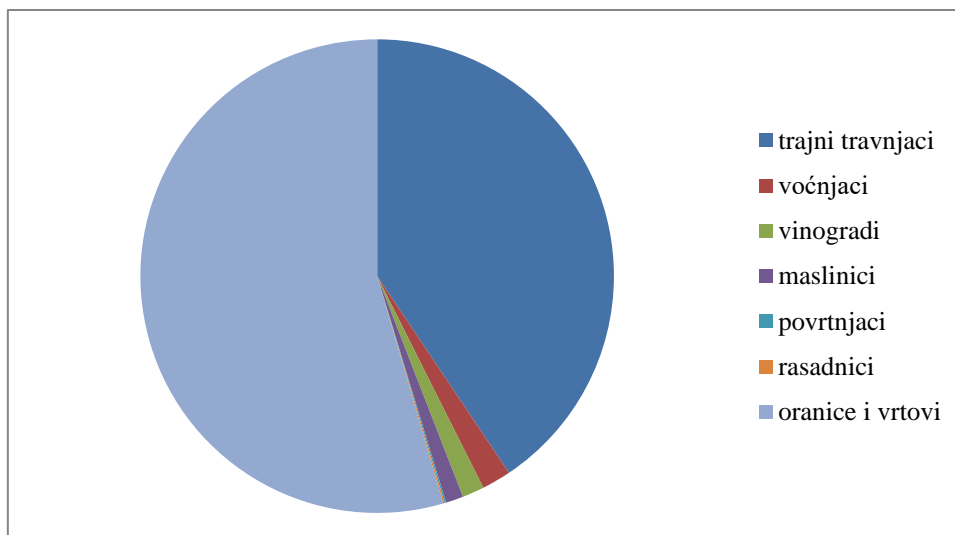
Grafikon 4.1. prikazat će ukupan broj poljoprivrednih gospodarstava (OPG, obrti, trgovačka društva, zadruge) u Republici Hrvatskoj od 2015-2017. godine. Vidljivo je kako se broj poljoprivrednih gospodarstava smanjio sa 176.307 u 2015. godini na 164.458 u 2017. godini.

Grafikon 4.1. Broj poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2015-2017. godine

Izvor: Izrada autora prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

Sljedeći grafikon prikazat će raspoložive poljoprivredne površine u Republici Hrvatskoj po kategorijama u 2017. godini. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, korištena poljoprivredna površina se u razdoblju od 2013-2017. godine neznatno smanjila, što je posljedica iseljavanja stanovništva i prestanka bavljenja poljoprivrednim aktivnostima te smanjenja broja poljoprivrednih gospodarstava. U 2017. godini korištena poljoprivredna površina bila je 1.496.663 ha, od čega je najviše oranica i vrtova (54,5%), zatim trajnih travnjaka – livada i pašnjaka (40,6%), voćnjaka 2%, vinograda 1,5%, maslinika 1,2%, te povrtnjaka 0,1%, kao i rasadnika.

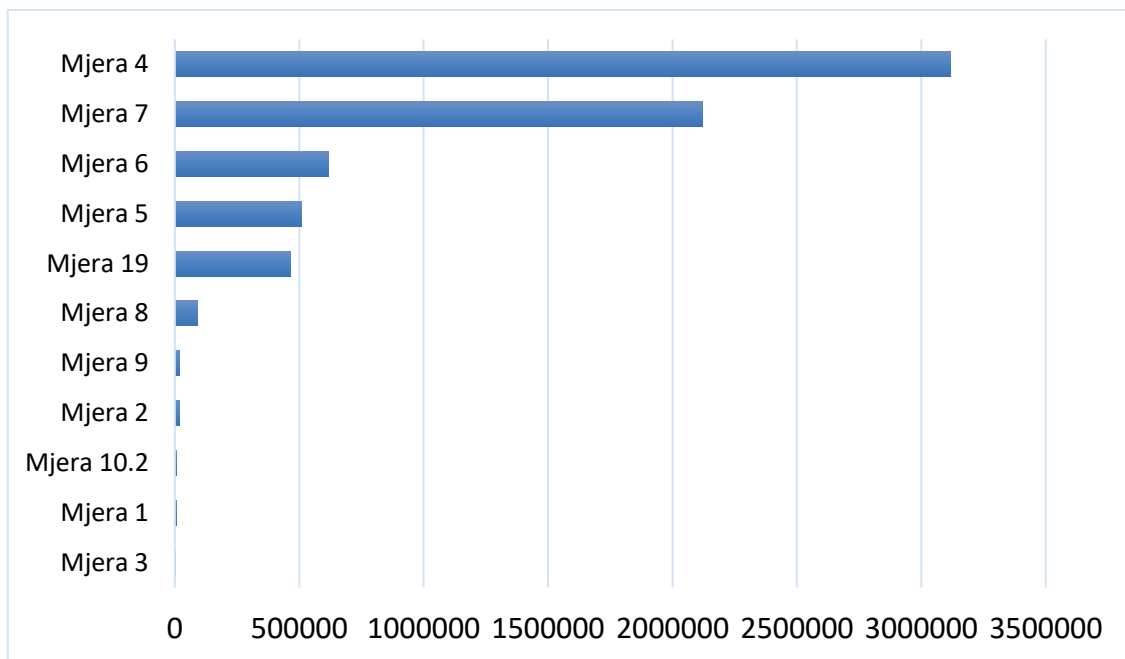

Grafikon 4.2. Poljoprivredna površina po kategorijama korištenja u Republici Hrvatskoj u 2017. godini (u %)

Izvor: Izrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku

S obzirom da će se u nastavku rada prikazati ugovorena novčana sredstva po županijama za svaku mjeru, grafikon 4.3. prikazat će sveukupna ugovorena novčana sredstva za sve županije prema svakoj mjeri. Za mjeru 4 županije su ugovorile najviše sredstava, u iznosu od 3.117.691.902,93 kn. U sklopu ove mjere prihvatljiva su brojna ulaganja koja su Hrvatskim poljoprivrednicima postala dostupna već za trajanja pretpripravnog programa IPARD. Mjera omogućava brojna ulaganja u primarnu poljoprivredu i preradu poljoprivrednih proizvoda, kao i u djelatnosti usmjerene ka navodnjavanju poljoprivrednih površina i očuvanja krajobraznih vrijednosti. Za Mjeru 7 županije su ugovorile sredstva u iznosu od 2.120.590.182,00 kn, a koja su namijenjena za sastavljanje i ažuriranje planova za razvoj općina i sela u ruralnim područjima i njihovih temeljnih usluga te planova zaštite i upravljanja koji se odnose na lokalitete Natura 2000. i druga područja visoke prirodne vrijednosti, ulaganja u izradu, poboljšanje ili proširenje svih vrsta male infrastrukture, uključujući ulaganja u obnovljive izvore energije i uštedu energije te ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu.

Najmanje ugovorenih sredstava za sve županije bilo je za Mjeru 3, za koju je ukupno ugovoreno 813.194,75 kn, a sredstva su namijenjena potpori za novo sudjelovanje u sustavima kvalitete i potpori za aktivnosti informiranja i promicanja koje provode skupine proizvođača na unutarnjem tržištu, dok za Mjeru 16 i Mjeru 17 nijedna županija nije ugovorila nikakav novčani iznos.

Grafikon 4.3. Ukupna ugovorena novčana sredstva za sve županije prema mjerama
(u milijunima kuna)

Izvor: Izrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku

4.1. Mjera 1 – Prenošnje znanja i aktivnosti informiranja

Mjera 1 – prenošenje znanja i aktivnosti informiranja namijenjena je raznim savjetodavnim službama i institucijama s ciljem obrazovanja svih koji se bave ili se žele baviti poljoprivrednom proizvodnjom. Sredstva iz ove mjere namijenjena su edukaciji i usavršavanju predavača i navedenih institucija. Ova mjera ima dvije podmjere: Potpora za strukovno osposobljavanje i aktivnosti stjecanja vještina i Potpore za demonstracijske aktivnosti i informativne aktivnosti.

Prema podacima Ministarstva poljoprivrede, promatrajući po županijama ugovorena sredstva za ovu mjeru, uočeno je kako je samo Grad Zagreb ugovorio navedena sredstva u iznosu od 7.215.854,36 kn.

4.2. Mjera 2 - Savjetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima

Mjera 2 podrazumijeva davanje savjeta koji se tiču poljoprivredne proizvodnje i šumarstva te se svi ti savjeti plaćaju iz sredstava Programa ruralnog razvoja. Korist od Mjere 2 imaju i savjetodavci, jer se putem ove mjere financira i njihovo stalno usavršavanje.

Mjera 2 ima dvije podmjere:

- Podmjera 2.1. - Potpora za pružanje savjetodavnih usluga i
- Podmjera 2.3. - Potpora za osposobljavanje savjetnika.

Prema podacima Ministarstva poljoprivrede, promatrajući po županijama ugovorena sredstva za ovu mjeru, uočeno je kako je kao i kod Mjere 1, samo Grad Zagreb ugovorio navedena sredstva u iznosu od 18.098.413,28 kn, a sredstva iz mjere namijenjena su savjetovanju o mjerama poljoprivrede, okolišu i klimatskim promjenama, modernizaciji poljoprivrednih pogona, načinima povećanja konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava itd. Također, sredstvima iz ove mjere financira se i usavršavanje savjetnika po pitanju šumarstva, mladih poljoprivrednika itd.

4.3. Mjera 3 - Sustavi kvalitete za poljoprivredne proizvode i hranu

Cilj Mjere 3 je potaknuti poljoprivredne proizvođače na sudjelovanje u sustavima kvalitete, što doprinosi povećanju vrijednosti proizvoda te štite proizvod s oznakom kvalitete od zlouporabe i imitacije. Bolja informiranost, marketing i veća uključenost poljoprivrednih proizvođača u sustave kvalitete omogućuje bolju prepoznatljivost proizvoda s oznakama kvalitete, što ima utjecaj i na spremnost potrošača da plati višu cijenu za takve proizvode. Ova mjera doprinosi promicanju organizacije lanca opskrbe hranom, uključujući preradu i plasiranje poljoprivrednih proizvoda na tržište, dobrobit životinja te upravljanje rizikom u poljoprivredi, kao i promicanju učinkovitosti resursa i poticanju pomaka prema gospodarstvu s niskom razinom ugljika otpornom na klimatske promjene u poljoprivrednom, prehrambenom i šumarskom sektoru (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, 2013:252).

U tablici 4.1. prikazana su ugovorena sredstva za Mjeru 3 prema županijama. Vidljivo je kako je Karlovačka županija ugovorila najveći iznos sredstava (236.600,00 kn), zatim Primorsko-goranska županija (132.000,00 kn) te Vukovarsko-srijemska (104.500,00 kn). Od ostalih županija, sredstva za potporu za sudjelovanje poljoprivrednika u sustavima kvalitete za poljoprivredne i prehrambene proizvode te u svrhu informiranja i promicanja ugovorile su i sljedeće: Dubrovačko-neretvanska (64.600,00 kn), Krapinsko-zagorska (72.500,00 kn), Ličko-senjska (43.800,00 kn), Šibensko-kninska (102.500,00 kn) te Grad Zagreb (56.694,75 kn). Ukupna ugovorena sredstva za sve županije za Mjeru 3 iznosila su 813.194,75 kn.

Tablica 4.1. Ugovorena sredstva za Mjeru 3 prema županijama

1. Bjelovarsko-bilogorska županija + < Bjelovar	0,00
2. Brodsko-posavska županija + < Slavonski Brod	0,00
3. Dubrovačko-neretvanska županija + < Dubrovnik	64.600,00
4. Istarska županija + < Pazin	0,00
5. Karlovačka županija + < Karlovac	236.600,00
6. Koprivničko-križevačka županija + < Koprivnica	0,00
7. Krapinsko-zagorska županija + < Krapina	72.500,00
8. Ličko-senjska županija + < Gospić	43.800,00
9. Međimurska županija + < Čakovec	0,00
10. Osječko-baranjska županija + < Osijek	0,00
11. Požeško-slavonska županija + < Požega	0,00
12. Primorsko-goranska županija + < Rijeka	132.000,00
13. Sisačko-moslavačka županija < Sisak	0,00
14. Splitsko-dalmatinska županija + < Split	0,00
15. Varaždinska županija < Varaždin	0,00
16. Virovitičko-podravska županija < Virovitica	0,00
17. Vukovarsko-srijemska županija + < Vukovar	104.500,00
18. Zadarska županija < Zadar	0,00
19. Zagrebačka županija < Zagreb	0,00
20. Šibensko-kninska županija < Šibenik	102.500,00
21. Grad Zagreb < Zagreb	56.694,75

Izvor: Izrada autora prema podacima Ministarstva poljoprivrede

4.4. Mjera 4 - Ulaganja u fizičku imovinu

Mjera 4 ima značajnu ulogu u Programu ruralnog razvoja, s obzirom da je nužno poticati i objediniti cijeli poljoprivredni, prehrambeni i šumarski sektor u Hrvatskoj s ciljem povećanja konkurentnosti, produktivnosti i ekonomske održivosti gospodarstva. Potpore se dodjeljuju kako bi omogućile proširenja proizvodnih kapaciteta, modernizaciju postojećih farmi i poboljšavanjem kvalitete proizvoda, uvođenjem novih tehnologija i inovacija te stvaranjem održivih tržišnih ekonomija, osnivanjem farmi koje koriste napredne tehnike i tehnologije itd. (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, 2013:265).

Mjera 4 ima sljedeće četiri podmjere:

- Podmjera 4.1. Potpora za ulaganja u poljoprivredna gospodarstva,
- Podmjera 4.2. Potpora za ulaganja u preradu, marketing i/ili razvoj poljoprivrednih proizvoda,
- Podmjera 4.3. Potpora za ulaganja u infrastrukturu vezano uz razvoj, modernizaciju i prilagodbu poljoprivrede i šumarstva te

- Podmjera 4.4. Potpora neproizvodnim ulaganjima vezanim uz postizanje agro-okolišnih i klimatskih ciljeva.

Tablica 4.2. Ugovorena sredstva za Mjeru 4 prema županijama

1. Bjelovarsko-bilogorska županija + < Bjelovar	272.371.426,82
2. Brodsko-posavska županija + < Slavonski Brod	144.567.881,04
3. Dubrovačko-neretvanska županija + < Dubrovnik	40.331.953,17
4. Istarska županija + < Pazin	168.951.428,09
5. Karlovačka županija + < Karlovac	95.536.956,21
6. Koprivničko-križevačka županija + < Koprivnica	233.690.090,86
7. Krapinsko-zagorska županija + < Krapina	69.900.905,66
8. Ličko-senjska županija + < Gospić	19.569.682,12
9. Međimurska županija + < Čakovec	89.325.442,49
10. Osječko-baranjska županija + < Osijek	532.252.400,29
11. Požeško-slavonska županija + < Požega	61.913.602,87
12. Primorsko-goranska županija + < Rijeka	48.319.015,64
13. Sisačko-moslavačka županija < Sisak	106.006.396,50
14. Splitsko-dalmatinska županija + < Split	53.829.756,84
15. Varaždinska županija < Varaždin	92.802.983,07
16. Virovitičko-podravska županija < Virovitica	228.297.310,95
17. Vukovarsko-srijemska županija + < Vukovar	303.262.139,80
18. Zadarska županija < Zadar	106.587.028,05
19. Zagrebačka županija < Zagreb	224.441.149,20
20. Šibensko-kninska županija < Šibenik	10.865.037,69
21. Grad Zagreb < Zagreb	214.869.315,57

Izvor: Izrada autora prema podacima Ministarstva poljoprivrede

Tablica 4.2. prikazuje ugovorena sredstva prema županijama za Mjeru 4. Vidljivo je kako je većina županija ugovorila određene iznose financiranja putem navedene mjere. Najviše sredstava ugovorila je Osječko-baranjska županija sa 532.252.400,29 kn, a slijede Bjelovarsko-bilogorska županija sa 272.371.426,82 kn, Vukovarsko-srijemska županija sa 303.262.139,80 kn te Koprivničko-križevačka županija sa 233.690.090,86 kn ugovorenih novčanih sredstava.

Navedena sredstva iz Podmjere 4.1. ugovorena su za restrukturiranje i modernizaciju poljoprivrednih gospodarstava, zbrinjavanje stajskog gnojiva sa smanjenim štetnim djelovanjem na okoliš te korištenje obnovljivih izvora energije. Sredstva iz Podmjere 4.2. ugovorena su s ciljem potpore za ulaganje i razvoja poljoprivrednih proizvoda i povećanja dodane vrijednosti, a sredstva iz Podmjere 4.3. ugovorena su za potporu ulaganja u postojeću infrastrukturu s ciljem modernizacije poljoprivrede i šumarstva, dok su kroz Podmjeru 4.4. sredstva ugovorena za potporu neproizvodnim ulaganjima vezanim uz postizanje poljoprivrednih, okolišnih i klimatskih ciljeva.

4.5. Mjera 5 - Obnavljanje poljoprivrednog proizvodnog potencijala narušenog elementarnim nepogodama i katastrofalnim događajima te uvođenje odgovarajućih preventivnih aktivnosti

Cilj Mjere 5 je obnova poljoprivrednog potencijala narušenog elementarnim nepogodama i katastrofalnim događajima, osiguranje održivosti poljoprivredne proizvodnje te sprječavanje propadanja poljoprivrednih gospodarstava. Najveće materijalne štete u poljoprivrednoj proizvodnji uslijed elementarnih nepogoda nastale su uslijed posljedica suše, poplave, požara i iznenadne pojave bolesti životinja i bilja, što predstavlja značajan gubitak određenoj skupini poljoprivrednih proizvođača, pa je neophodno umanjiti njihove negativne posljedice (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, 2013:341).

Također, kao podmjera 5.2. navedeno je i razminiranje poljoprivrednih zemljišta, što predstavlja ogroman problem ne samo poljoprivrednoj grani, nego cjelokupnoj sigurnosti u pojedinim dijelovima Hrvatske. Zbog miniranog i minski sumnjivog područja, velike poljoprivredne površine, posebice u Slavoniji, još uvijek su u nemogućnosti obrade i nedostupne, stoga se ovom mjerom nastoji i obnoviti poljoprivredni potencijal tih područja.

Tablica 4.3. Ugovorena sredstva za Mjeru 5 prema županijama

1. Bjelovarsko-bilogorska županija + < Bjelovar	866.817,82
2. Brodsko-posavska županija + < Slavonski Brod	4.745.060,25
3. Dubrovačko-neretvanska županija + < Dubrovnik	1.675.455,26
4. Istarska županija + < Pazin	7.570.575,57
5. Karlovačka županija + < Karlovac	29.208.736,62
6. Koprivničko-križevačka županija + < Koprivnica	3.698.602,12
7. Krapinsko-zagorska županija + < Krapina	2.802.943,72
8. Ličko-senjska županija + < Gospić	214.724.901,45
9. Međimurska županija + < Čakovec	721.930,16
10. Osječko-baranjska županija + < Osijek	9.292.081,27
11. Požeško-slavonska županija + < Požega	32.254.286,74
12. Primorsko-goranska županija + < Rijeka	42.826,82
13. Sisačko-moslavačka županija < Sisak	164.564.308,94
14. Splitsko-dalmatinska županija + < Split	13.711.073,94
15. Varaždinska županija < Varaždin	2.024.808,88
16. Virovitičko-podravska županija < Virovitica	1.519.047,94
17. Vukovarsko-srijemska županija + < Vukovar	2.931.977,89
18. Zadarska županija < Zadar	8.210.954,65
19. Zagrebačka županija < Zagreb	216.340,61
20. Šibensko-kninska županija < Šibenik	7.180.734,44
21. Grad Zagreb < Zagreb	1.292.124,80

Izvor: Izrada autora prema podacima Ministarstva poljoprivrede

Iz tablice 4.3. vidljiva su ugovorena sredstva za Mjeru 5 prema županijama. Sve županije ugovorile su sredstva za ovu mjeru s već spomenutim ciljem obnove poljoprivrednog zemljišta i proizvodnog potencijala te razminiranja poljoprivrednog zemljišta. Najviše ugovorenih sredstava ostvarila je Ličko-senjska županija (214.724.901,45 kn) te Sisačko-moslavačka (164.564.308,94 kn), dok je najmanje sredstava ugovorila Primorsko-goranska županija (42.826,82 kn).

4.6. Mjera 6 - Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja

Mjera 6 osmišljena je s ciljem razvoja i konkurentnosti ruralnih područja te preusmjeravanja negativnih trendova s ciljem stvaranja novih gospodarskih aktivnosti u obliku novih poljoprivrednih gospodarstava, poduzeća ili ulaganja u nepoljoprivredne djelatnosti. Mjera 6 i njene podmjere pružaju potpore za mlade poljoprivrednike i doprinose generacijskoj obnovi u poljoprivredi i pomaže preusmjeriti negativan migracijski trend, posebno kod mladih ljudi. No, potpora za mlade poljoprivrednike, potpora za ulaganje u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti i potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava ograničena je na razinu mikro i malih poduzeća (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, 2013:352).

Vrlo je važno poticati razvoj malog gospodarstva i poljoprivrednih, održivih gospodarstava, jer to doprinosi razvoju i stvaranju novih radnih mjesta i povećanju gospodarske aktivnosti. Ruralna područja u Republici Hrvatskoj suočavaju se sa zatvaranjem poslovanja i smanjivanjem broja radnih mjesta, kao i prekomjernim iseljavanjem stanovništva u urbane sredine, a u posljednje vrijeme i izvan granica države. Iz tog razloga, poticanje mladih poljoprivrednika od vitalne je važnosti za opstanak hrvatskog sela.

Tablica 4.4. prikazuje ugovorena financijska sredstva po županijama za Mjeru 6, koja ima i četiri podmjere: Potpora za pokretanje poslovanja mladim poljoprivrednicima, Potpora ulaganju u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima, Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava te Ulaganja u razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima.

Tablica 4.4. Ugovorena sredstva za Mjeru 6 prema županijama

1. Bjelovarsko-bilogorska županija + < Bjelovar	48.180.982,00
2. Brodsko-posavska županija + < Slavonski Brod	27.259.542,00
3. Dubrovačko-neretvanska županija + < Dubrovnik	28.673.576,05
4. Istarska županija + < Pazin	14.839.215,50
5. Karlovačka županija + < Karlovac	20.693.694,00
6. Koprivničko-križevačka županija + < Koprivnica	40.850.732,50
7. Krapinsko-zagorska županija + < Krapina	14.130.535,50
8. Ličko-senjska županija + < Gospić	12.971.602,50
9. Međimurska županija + < Čakovec	14.826.899,00
10. Osječko-baranjska županija + < Osijek	77.790.851,29
11. Požeško-slavonska županija + < Požega	33.054.919,00
12. Primorsko-goranska županija + < Rijeka	9.552.827,28
13. Sisačko-moslavačka županija < Sisak	32.904.021,50
14. Splitsko-dalmatinska županija + < Split	67.416.049,56
15. Varaždinska županija < Varaždin	14.946.165,00
16. Virovitičko-podravska županija < Virovitica	29.676.256,50
17. Vukovarsko-srijemska županija + < Vukovar	55.767.114,50
18. Zadarska županija < Zadar	21.494.629,50
19. Zagrebačka županija < Zagreb	24.701.328,00
20. Šibensko-kninska županija < Šibenik	8.979.052,50
21. Grad Zagreb < Zagreb	18.539.492,55

Izvor: Izrada autora prema podacima Ministarstva poljoprivrede

Iz tablice je vidljivo kako su sve županije ugovorile novčana sredstva za Mjeru 6 u ukupnom iznosu od 617.249.486,23 kn. Od navedenog iznosa, najveći iznos ugovorenih novčanih sredstava ostvarila je Osječko-baranjska županija (77.790.851,29 kn), a slijede Splitsko-dalmatinska županija (67.416.049,56 kn) i Bjelovarsko-bilogorska županija (48.180.982,00 kn).

4.7. Mjera 7 - Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima

Ruralna područja u Republici Hrvatskoj bilježe zaostajanje u razvoju te su vrlo nerazvijena, a uvjeti za život i rad su ograničeni, posebno iz razloga što se industrija fokusirala oko velikih gradova, pa su samim time i mogućnosti za zapošljavanje manje. Unatoč tome što ruralna područja obiluju poljoprivrednim zemljištima na kojima postoji potencijal za proizvodnju najraznovrsnijih sorti, rijetke se osobe, posebno mlađa populacija, odlučuju na život i rad na selu.

Mjera 7 nastoji rekonstrukcijom i izgradnjom male infrastrukture u ruralnim područjima stvoriti preduvjete za poticanje društveno-gospodarskog rasta i zaustavljanje negativnog depopulacijskog trenda. Dodjelom potpore jedinicama lokalne samouprave za izradu razvojnih planova postiže se bolja, koherentna i dosljedna provedba drugih operacija unutar ove mjere. Cilj provedbe operacija u okviru mjere „Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima“ je poboljšanje životnih uvjeta u ruralnim sredinama, doprinoseći atraktivnosti sela i njihovom razvojnom potencijalu za druge aktivnosti te poticanju rasta i društveno-gospodarske održivosti (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, 2013:380).

Iz tablice 4.5. koja prikazuje ugovorena sredstva po županijama za Mjeru 7, vidljivo je kako su sve županije ugovorile novčana sredstva, osim Grada Zagreba. Najviše novčanih sredstava ugovorile su sljedeće županije: Krapinsko-zagorska (196.681.634,60 kn), Istarska (188.089.218,50 kn) i Osječko-baranjska (169.133.704,81 kn). Sredstva su ugovorena za izradu planova za razvoj jedinica lokalne samouprave i naselja u ruralnim područjima, ulaganje u građenje javnih sustava za vodoopskrbu, odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda te u građenje nerazvrstanih cesta.

Tablica 4.5. Ugovorena sredstva za Mjeru 7 prema županijama

1. Bjelovarsko-bilogorska županija + < Bjelovar	131.664.378,26
2. Brodsko-posavska županija + < Slavonski Brod	102.142.668,95
3. Dubrovačko-neretvanska županija + < Dubrovnik	55.353.084,74
4. Istarska županija + < Pazin	188.089.218,50
5. Karlovačka županija + < Karlovac	106.062.950,42
6. Koprivničko-križevačka županija + < Koprivnica	94.787.685,63
7. Krapinsko-zagorska županija + < Krapina	196.681.634,60
8. Ličko-senjska županija + < Gospić	51.992.207,47
9. Međimurska županija + < Čakovec	98.621.882,60
10. Osječko-baranjska županija + < Osijek	169.133.704,81
11. Požeško-slavonska županija + < Požega	72.231.403,05
12. Primorsko-goranska županija + < Rijeka	99.734.709,59
13. Sisačko-moslavačka županija < Sisak	75.237.904,73
14. Splitsko-dalmatinska županija + < Split	112.411.491,95
15. Varaždinska županija < Varaždin	104.969.496,89
16. Virovitičko-podravska županija < Virovitica	99.394.739,23
17. Vukovarsko-srijemska županija + < Vukovar	102.909.801,28
18. Zadarska županija < Zadar	101.753.829,29
19. Zagrebačka županija < Zagreb	88.892.525,39
20. Šibensko-kninska županija < Šibenik	68.524.864,90
21. Grad Zagreb < Zagreb	0,00

Izvor: Izrada autora prema podacima Ministarstva poljoprivrede

4.8. Mjera 8 - Ulaganja u razvoj šumskih područja i poboljšanje održivosti šuma

Mjera 8 se temelji na Šumskogospodarskoj osnovi područja Republike Hrvatske koja uzima u obzir obveze preuzete na Ministarskoj konvenciji o zaštiti šuma u Europi pridonoseći provedbi nove Strategije Europske unije za šume: za šume i sektor koji se temelji na šumama. Izradom i provođenjem Šumskogospodarskih planova radi osiguranja stabilnosti prihoda te ekološki i socijalno odgovornog gospodarenja šuma, čuvajući i povećavajući biološku raznolikost, kao i općekorisne funkcije šuma, osigurava se dugoročna gospodarska vrijednost šumskih ekosustava za dobrobit javnosti. Šumskogospodarski planovi izrađeni su za sve šume u državnom vlasništvu i 61,78% šuma u privatnom vlasništvu, pa se tako trenutačno s ukupno 91,3% šuma u Hrvatskoj gospodari na temelju Šumskogospodarskih planova (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, 2013:402).

Tablica 4.6. prikazuje ugovorena sredstva za Mjeru 8 prema županijama. Sveukupno ugovorena sredstva za ovu mjeru za sve županije bila su u iznosu 91.105.423,23 kn. Najviše ugovorenih sredstava ostvarili su Grad Zagreb u iznosu od 22.164.323,10 kn i Karlovačka županija u iznosu od 17.646.113,58 kn.

Tablica 4.6. Ugovorena sredstva za Mjeru 8 prema županijama

1. Bjelovarsko-bilogorska županija + < Bjelovar	2.896.250,63
2. Brodsko-posavska županija + < Slavonski Brod	8.353.861,09
3. Dubrovačko-neretvanska županija + < Dubrovnik	101.837,88
4. Istarska županija + < Pazin	2.077.254,25
5. Karlovačka županija + < Karlovac	17.646.113,58
6. Koprivničko-križevačka županija + < Koprivnica	133.741,41
7. Krapinsko-zagorska županija + < Krapina	9.407.513,50
8. Ličko-senjska županija + < Gospić	659.065,65
9. Međimurska županija + < Čakovec	375.665,80
10. Osječko-baranjska županija + < Osijek	2.835.814,10
11. Požeško-slavonska županija + < Požega	1.448.820,41
12. Primorsko-goranska županija + < Rijeka	3.312.806,00
13. Sisačko-moslavačka županija < Sisak	798.688,40
14. Splitsko-dalmatinska županija + < Split	218.301,00
15. Varaždinska županija < Varaždin	3.473.821,71
16. Virovitičko-podravska županija < Virovitica	5.969.052,18
17. Vukovarsko-srijemska županija + < Vukovar	5.942.178,54
18. Zadarska županija < Zadar	0,00
19. Zagrebačka županija < Zagreb	3.290.314,00
20. Šibensko-kninska županija < Šibenik	0,00
21. Grad Zagreb < Zagreb	22.164.323,10

Izvor: Izrada autora prema podacima Ministarstva poljoprivrede

Iz tablice je vidljivo da samo dvije županije nisu ugovorile nikakva novčana sredstva za Mjeru 8, a to su Zadarska županija i Šibensko-kninska županija.

4.9. Mjera 9 - Uspostava proizvođačkih grupa i organizacija

Iako u Hrvatskoj postoje povoljni klimatski uvjeti, proizvodnja voća i povrća u Hrvatskoj je slabo zastupljena. Zastupljenost voća i povrća u ukupnoj vrijednosti proizvodnog rezultata biljne proizvodnje iznosi svega 7,5% za voće i 5,9% za povrće, što je nedovoljno u odnosu na potrebe stanovništva. Površine koje se koriste za proizvodnju voća smanjile su se za 2.454 ha ili 7,9%, stoga ulaganja u sektor voća i povrća te stočarstva ima prioritet za potporu. Cilj ove mjere je udruživanje poljoprivrednih proizvođača s manjom proizvodnjom u proizvođačke skupine i organizacije, što će im olakšati izlazak na tržište i doprinijeti njihovoj konkurentnosti na tržištu (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, 2013:446).

Tablica 4.7. Ugovorena sredstva za Mjeru 9 prema županijama

1. Bjelovarsko-bilogorska županija + < Bjelovar	0,00
2. Brodsko-posavska županija + < Slavonski Brod	3.779.650,00
3. Dubrovačko-neretvanska županija + < Dubrovnik	0,00
4. Istarska županija + < Pazin	0,00
5. Karlovačka županija + < Karlovac	0,00
6. Koprivničko-križevačka županija + < Koprivnica	37.693,31
7. Krapinsko-zagorska županija + < Krapina	0,00
8. Ličko-senjska županija + < Gospić	0,00
9. Međimurska županija + < Čakovec	0,00
10. Osječko-baranjska županija + < Osijek	3.023.720,00
11. Požeško-slavonska županija + < Požega	0,00
12. Primorsko-goranska županija + < Rijeka	0,00
13. Sisačko-moslavačka županija < Sisak	3.779.650,00
14. Splitsko-dalmatinska županija + < Split	0,00
15. Varaždinska županija < Varaždin	0,00
16. Virovitičko-podravska županija < Virovitica	3.023.720,00
17. Vukovarsko-srijemska županija + < Vukovar	0,00
18. Zadarska županija < Zadar	0,00
19. Zagrebačka županija < Zagreb	6.047.440,00
20. Šibensko-kninska županija < Šibenik	0,00
21. Grad Zagreb < Zagreb	0,00

Izvor: Izrada autora prema podacima Ministarstva poljoprivrede

Tablica 4.7 prikazuje ugovorena sredstva prema županijama za Mjeru 9, a vidljivo je kako je samo nekolicina županija ugovorila ta sredstva. Najviše ugovorenih sredstava ostvarila Zagrebačka županija (6.047.440,00 kn), a slijede Brodsko-posavska i Sisačko-moslavačka sa 3.779.650,00 kn te Osječko-baranjska i Virovitičko-podravska sa po 3.023.720,00 kn. Najmanje ugovorenih sredstava ostvarila je Koprivničko-križevačka županija, koja je ugovorila sredstva u iznosu od 37.693,31 kn.

Prema Europskom poljoprivrednom fondu za ruralni razvoj (2013), ova mjera doprinosi ostvarenju međusektorskih ciljeva vezanih uz sljedeće:

- a. klimatske promjene – poticanjem osnivanja i rada proizvođačkih grupa i organizacija postići će se centralizacija opskrbe, razvoj kratkih lanaca opskrbe i lokalnih tržišta, što će rezultirati smanjenjem troškova logistike, skladištenja i prijevoza, a time i smanjenjem emisije ugljičnog dioksida,
- b. zaštitu okoliša – sudjelovanje u radu proizvođačke grupe ili organiziranje povećat će se svijest o važnosti zaštite okoliša te će udružena proizvodnja na nju imati izravan utjecaj te
- c. inovacije – dostupnost i korištenje zajedničkih resursa, opreme i novih procesa omogućit će razvoj i primjenu inovacija.

4.10. Mjera 10.2. - Potpora za očuvanje, održivo korištenje i razvoj genetskih izvora u poljoprivredi

S obzirom na sve veće i osjetnije klimatske promjene te intenzivnu industrijalizaciju, poljoprivredna proizvodnja suočava se s brojnim nepogodnostima. Minerali i pesticidi koji se sve češće koriste u biljnoj proizvodnji, a organske tvari gotovo da su nepoznanica, što dovodi do smanjenja plodnosti tla.

Tablica 4.8. prikazuje ugovorena sredstva po županijama za Mjeru 10.2. Samo nekolicina županija je ugovorila sredstva za ovu mjeru, a najviše je ugovorio Grad Zagreb (2.764.232,50 kn), zatim Osječko-baranjska županija (2.195.700,00 kn) te Koprivničko-križevačka županija (1.647.150,00 kn). Uz navedene, sredstva su ugovorile još i Dubrovačko-neretvanska, Istarska i Splitsko-dalmatinska županija.

Tablica 4.8. Ugovorena sredstva za Mjeru 10.2 prema županijama

1. Bjelovarsko-bilogorska županija + < Bjelovar	0,00
2. Brodsko-posavska županija + < Slavonski Brod	0,00
3. Dubrovačko-neretvanska županija + < Dubrovnik	189.000,00
4. Istarska županija + < Pazin	1.336.800,00
5. Karlovačka županija + < Karlovac	0,00
6. Koprivničko-križevačka županija + < Koprivnica	1.647.150,00
7. Krapinsko-zagorska županija + < Krapina	0,00
8. Ličko-senjska županija + < Gospić	0,00
9. Međimurska županija + < Čakovec	0,00
10. Osječko-baranjska županija + < Osijek	2.195.700,00
11. Požeško-slavonska županija + < Požega	0,00
12. Primorsko-goranska županija + < Rijeka	0,00
13. Sisačko-moslavačka županija < Sisak	0,00
14. Splitsko-dalmatinska županija + < Split	181.250,00
15. Varaždinska županija < Varaždin	0,00
16. Virovitičko-podravska županija < Virovitica	0,00
17. Vukovarsko-srijemska županija + < Vukovar	0,00
18. Zadarska županija < Zadar	0,00
19. Zagrebačka županija < Zagreb	0,00
20. Šibensko-kninska županija < Šibenik	0,00
21. Grad Zagreb < Zagreb	2.764.232,50

Izvor: Izrada autora prema podacima Ministarstva poljoprivrede

Sudjelovanje u mjeri je dobrovoljno uz petogodišnje poštivanje obveza, uz mogućnost produživanja razdoblja obveza na najviše dvije godine. Broj početnih hektara na koje se obveza primjenjuje može se povećati ili smanjiti za 10% svake godine tijekom razdoblja obveze. Potpora je u vidu godišnjeg plaćanja po jedinici površine ili uvjetnom grlu, a plaćanje je naknada korisniku za gubitak prihoda i dodatne troškove koji su rezultat pridržavanja posebnih uvjeta koji nadilaze minimalne propisane uvjete. Prihvatljivi korisnici ove mjere su poljoprivrednici i skupine poljoprivrednika sukladno nacionalnom Zakonu o poljoprivredi, koji su upisani u Upisnik poljoprivrednika, koriste zemljište upisano u ARKOD te na gospodarstvu drže domaće životinje upisane u Jedinostveni registar domaćih životinja (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, 2013:457).

4.11. Mjera 17 – Upravljanje rizicima

Svrha potpore Mjere 17 je pomoć poljoprivrednicima u poboljšanju njihovih strategija upravljanja rizicima kroz financijske doprinose za premije za osiguranje usjeva, životinja i

biljaka od ekonomskih gubitaka prouzročenih nepovoljnim klimatskim prilikama, bolestima životinja, zarazama organizmima štetnim za bilje ili okolišnim incidentom. Mjera 17 također doprinosi promicanju organizacije lanca opskrbe hranom, uključujući i preradu i stavljanje na tržište poljoprivrednih proizvoda, dobrobit životinja i upravljanje rizicima u poljoprivredi (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, 2013:708).

Tablica 4.9. prikazuje do sada odobrena sredstva za mjeru 17 po županijama. Sveukupno je odobreno 119.240.798,11 kn, od čega je najviše odobreno za Osječko-baranjsku županiju (34.385.011,21 kn), Vukovarsko-srijemsku (15.087.757,57 kn) i Virovitičko-podravsku županiju (14.867.084,49 kn). Iz tablice je vidljivo kako je svim županijama odobren određen iznos novčanih sredstava.

Tablica 4.9. Odobrena sredstva za Mjeru 17 prema županijama

1. Bjelovarsko-bilogorska županija + < Bjelovar	1.737.948,35
2. Brodsko-posavska županija + < Slavonski Brod	6.014.823,61
3. Dubrovačko-neretvanska županija + < Dubrovnik	790.381,65
4. Istarska županija + < Pazin	3.689.928,28
5. Karlovačka županija + < Karlovac	1.156.635,55
6. Koprivničko-križevačka županija + < Koprivnica	5.108.545,62
7. Krapinsko-zagorska županija + < Krapina	840.085,88
8. Ličko-senjska županija + < Gospić	8.883,87
9. Međimurska županija + < Čakovec	4.743.589,21
10. Osječko-baranjska županija + < Osijek	34.385.011,21
11. Požeško-slavonska županija + < Požega	7.176.677,65
12. Primorsko-goranska županija + < Rijeka	771.045,08
13. Sisačko-moslavačka županija < Sisak	3.595.896,52
14. Splitsko-dalmatinska županija + < Split	327.230,50
15. Varaždinska županija < Varaždin	6.023.983,05
16. Virovitičko-podravska županija < Virovitica	14.867.084,49
17. Vukovarsko-srijemska županija + < Vukovar	15.087.757,57
18. Zadarska županija < Zadar	1.153.457,89
19. Zagrebačka županija < Zagreb	4.511.385,13
20. Šibensko-kninska županija < Šibenik	478.064,80
21. Grad Zagreb < Zagreb	6.772.382,20

Izvor: Izrada autora prema podacima Ministarstva poljoprivrede

4.12. Mjera 19 - LEADER

Prema definiciji LEADER mreže Hrvatske (2018), LEADER pristup oslanja se na izradu i provedbu Lokalnih razvojnih strategija (LRS) koje omogućuju integralnu provedbu gospodarske i socijalne kohezije a provode ih Lokalne akcijske grupe (LAG-ovi) - udruge koje pružaju direktnu potporu lokalnim razvojnim dionicima i projektima nacionalnih programa ruralnog razvoja. LEADER je:

- pristup lokalnom razvoju temeljen na lokalnim obilježjima i resursima - pristup odozdo,
- pristup koji okuplja i potiče lokalne dionike te
- odgovor na nedovoljno učinkovite pristupe lokalnom razvoju do ranih 90-ih usmjerene na poljoprivredu, potaknute odozgo i praćene nacionalnim potporama.

Prema Europskom poljoprivrednom fondu za ruralni razvoj (2013), provedba LEADER pristupa doprinijet će ostvarenju svih šest ciljeva Europske unije za razdoblje 2014-2020. Lokalna akcijska grupa (LAG) je partnerstvo javnog, gospodarskog i civilnog sektora na lokalnoj razini koje je osnovano s namjerom izrade i provedbe LRS tog područja. Područje LAG-a predstavlja ruralno područje s više od 10.000 i manje od 150.000 stanovnika, a LAG obuhvaća jasno definirano i zemljopisno kontinuirano područje. Ciljevi primjene LEADER pristupa u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2014-2020. su sljedeći:

- promicanje ruralnog razvoja putem lokalnih inicijativa i partnerstava,
- unaprjeđenje i promicanje politike ruralnog razvoja,
- podizanje svijesti o pristupu odozdo prema gore i važnosti definiranja lokalne strategije razvoja,
- povećanje razine edukacije i informiranosti ruralnog stanovništva,
- poboljšanje ruralnih životnih i radnih uvjeta, uključujući i dobrobit,
- stvaranje novih, održivih mogućnosti zarade,
- očuvanje i stvaranje novih radnih mjesta te
- diversifikacija gospodarskih aktivnosti.

Tablica 4.10. prikazuje ugovorena sredstva za Mjeru 19 za LEADER program prema županijama. Vidljivo je kako su sve županije, osim Grada Zagreba, ugovorile određeni iznos novčanih sredstava za navedenu mjeru. Najviše ugovorenih sredstava ostvarila je Splitsko-dalmatinska županija sa 44.364.771,99 kn, a slijede Istarska (35.070.966,00 kn), Sisačko-moslavačka (37.175.223,96 kn), Osječko-baranjska (36.123.094,98 kn) te Primorsko-goranska županija (34.720.256,34 kn).

Tablica 4.10. Ugovorena sredstva za Mjeru 19 prema županijama

1. Bjelovarsko-bilogorska županija + < Bjelovar	12.976.257,42
2. Brodsko-posavska županija + < Slavonski Brod	24.900.285,86
3. Dubrovačko-neretvanska županija + < Dubrovnik	15.911.127,03
4. Istarska županija + < Pazin	35.070.966,00
5. Karlovačka županija + < Karlovac	21.393.289,26
6. Koprivničko-križevačka županija + < Koprivnica	7.890.967,35
7. Krapinsko-zagorska županija + < Krapina	21.217.934,43
8. Ličko-senjska županija + < Gospić	10.228.330,46
9. Međimurska županija + < Čakovec	17.577.302,20
10. Osječko-baranjska županija + < Osijek	36.123.094,98
11. Požeško-slavonska županija + < Požega	7.715.612,52
12. Primorsko-goranska županija + < Rijeka	34.720.256,34
13. Sisačko-moslavačka županija < Sisak	37.175.223,96
14. Splitsko-dalmatinska županija + < Split	44.364.771,99
15. Varaždinska županija < Varaždin	23.848.256,88
16. Virovitičko-podravska županija < Virovitica	22.837.947,10
17. Vukovarsko-srijemska županija + < Vukovar	24.826.591,97
18. Zadarska županija < Zadar	32.129.761,70
19. Zagrebačka županija < Zagreb	19.341.803,16
20. Šibensko-kninska županija < Šibenik	12.800.902,59
21. Grad Zagreb < Zagreb	

Izvor: Izrada autora prema podacima Ministarstva poljoprivrede

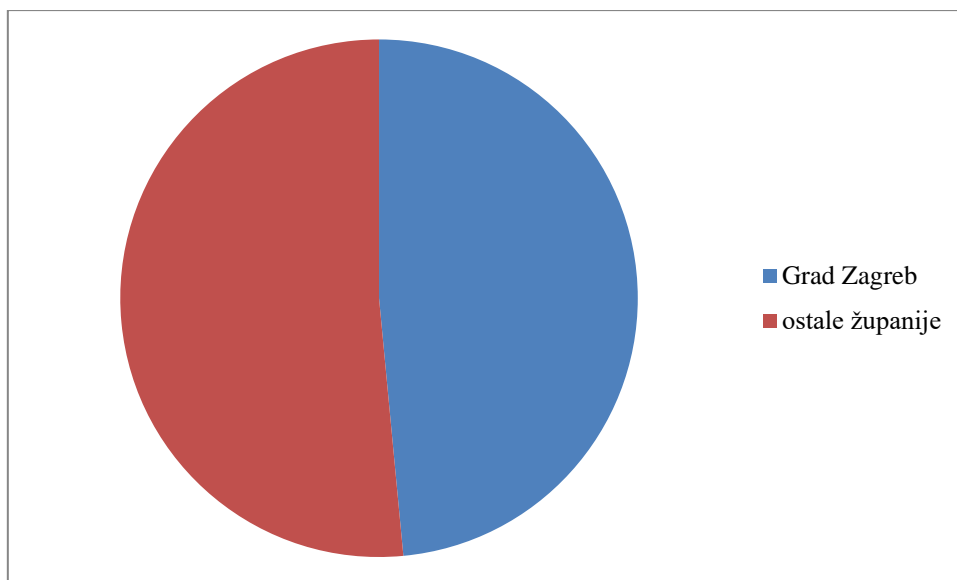
Prema Europskom poljoprivrednom fondu za ruralni razvoj (2013), specifični i operativni ciljevi županija su sljedeći:

- poticanje i razvoj aktivnosti ruralnog stanovništva da zajednički djeluje putem projekata suradnje,
- razvijanje integriranih lokalnih razvojnih strategija i pripremanje njihove provedbe,
- promicanje lokalnih inicijativa i partnerstava uključivanjem lokalnih zajednica, poslovnih predstavnika i predstavnika lokalne uprave,
- prijenos postignuća, iskustava i stručnog znanja te dostupnost informacija i zaključaka,
- jačanje kapaciteta među ruralnim stanovnicima i partnerstvima,
- razvoj, organizacija i rukovođenje LAG-ova,
- suradnja između područja i skupina.

5. Odnos iskorištenosti sredstava i makroekonomskih pokazatelja

U ovom poglavlju uradit će se regresijsko korelacijska analiza županija na način da će se usporediti makroekonomski pokazatelji sa visinom sveukupnih ugovorenih sredstava po županijama. Kao što je već spomenuto, Grad Zagreb je najjača županija u Republici Hrvatskoj prema ukupnom udjelu u BDP-u države, središte je industrije, gospodarstva i poslovanja. Razlike među županijama više su nego očigledne, a one su posljedica zemljopisnog položaja istih, klimatskih uvjeta, kvalitete regionalne ekonomske politike itd. Grad Zagreb nalazi se na vrlo povoljnom prometnom pravcu te je glavni grad Republike Hrvatske, pa ne iznenađuje činjenica da su sve vodeće industrije i poduzeća koncentrirani upravo oko glavnog grada.

Grafikon 5.1. prikazuje prihode svih poduzeća u Republici Hrvatskoj i u Gradu Zagrebu. Vidljivo je kako Grad Zagreb ima prihode gotovo kao sve ostale županije zajedno. Grad Zagreb ostvaruje 48,5% prihoda svih tvrtki, dok sve ostale županije zajedno ostvaruju 51,5%.

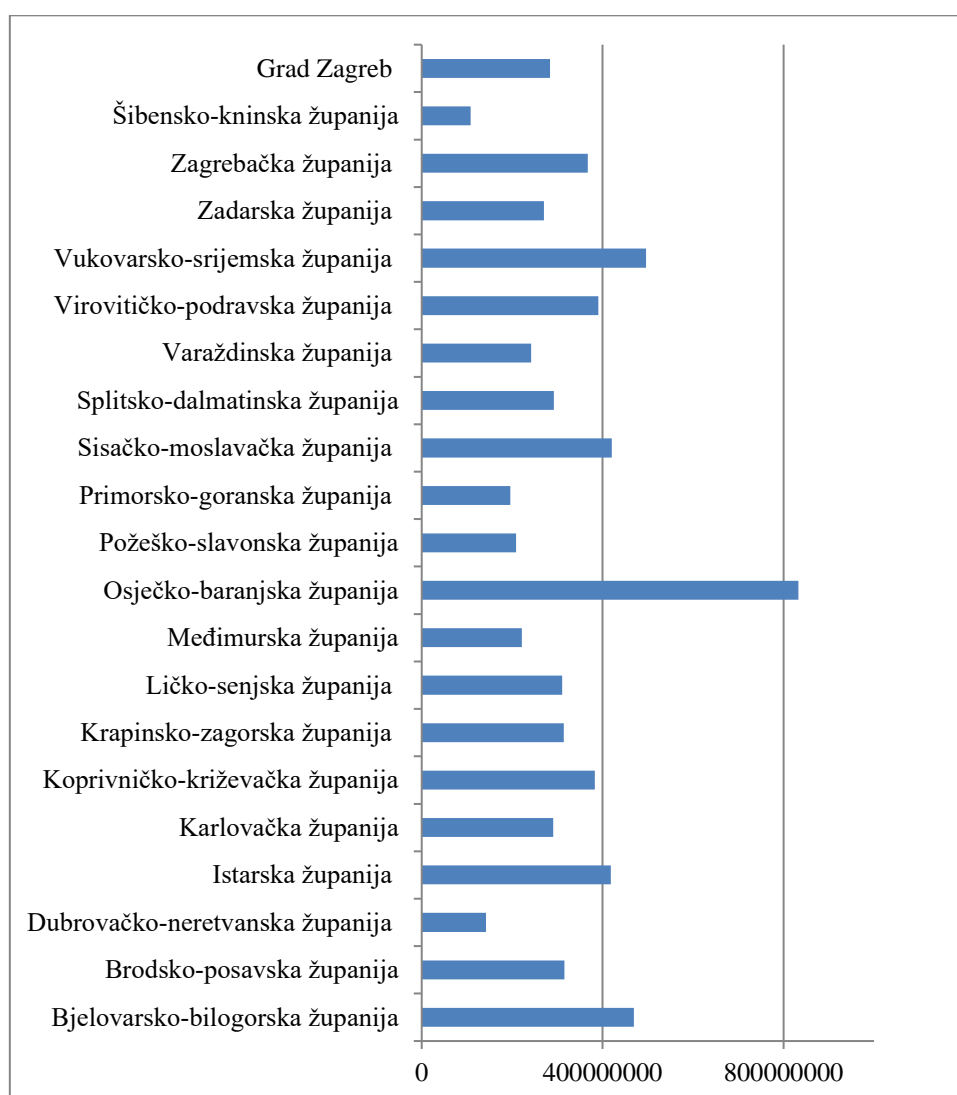
Grafikon 5.1. Prihodi svih poduzeća u Republici Hrvatskoj u odnosu na Grad Zagreb

Izvor: Izrada autora prema Hrvatska narodna banka (2019) Županije – razvojna raznolikost i gospodarski potencijali, <<https://www.hgk.hr/documents/analiza-zupanija-2018-web5bd31ccf68e7f.pdf>> , Pristupljeno 01.04.2019.

Nakon Grada Zagreba, najveći udio u ukupnom BDP-u imaju Splitsko-dalmatinska županija, koja je u 2015. godini ostvarila bruto domaći proizvod u iznosu od 28.250.708,00 kn, zatim Istarska županija, koja je ostvarila BDP u iznosu od 20.942.277,00 kn, Primorsko-goranska županija, koja je ostvarila BDP u iznosu od 28.363.686,00 kn te Zagrebačka županija, koja je ostvarila BDP u iznosu od 19.917.445,00 kn. To su ujedno i najjače županije prema gospodarskoj snazi.

Veliku razliku u ekonomskoj snazi pojedinih županija pokazuju i financijski rezultati poslovanja poduzetnika. Najviše poduzetnika u 2015. godini dolazi iz Grada Zagreba, Splitsko-dalmatinske, Istarske i Primorsko-goranske županije, a najviše prihoda ostvarili su poduzetnici iz Grada Zagreba, Zagrebačke, Splitsko-dalmatinske i Primorsko-goranske županije, dok su najveću dobit ostvarili poduzetnici iz Grada Zagreba, Istarske, Splitsko-dalmatinske i Primorsko-goranske županije.

Grafikon 5.2. prikazuje ukupna ugovorena sredstva po županijama za sve mjere ruralnog razvoja. Vidljivo je kako najviše ugovorenih sredstava imaju Osječko-baranjska županija (832.647.366,7kn), Vukovarsko-srijemska županija (390.718.073,90 kn) te Istarska županija (417.935.457,90 kn). Grad Zagreb, kao najjača županija promatrano s ekonomske strane, ugovorio je najmanje sredstava u odnosu na ostale županije (76.279.010,54 kn).

Grafikon 5.2. Sveukupna ugovorena sredstva po županijama za sve mjere
Izvor: Izrada autora prema podacima Ministarstva poljoprivrede

Iz grafikona se može zaključiti kako razvijenost županije nije usko povezana s visinom ugovorenih sredstava iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj, nego je upravo suprotno. Slabije razvijene županije poput Brodsko-posavske, Krapinsko-zagorske, Bjelovarsko-bilogorske, Ličko-senjske i Virovitičko-podravske županije vodeće su u ukupnim ugovorenim sredstvima za mjere ruralnog razvoja. Razlog tomu je i taj što navedene županije imaju ruralna područja i stanovništvo koje se bavi poljoprivredom, stoga i imaju potencijal za dobivanje navedenih sredstava.

Istarska županija jedina je od županija koje su među najrazvijenijima u Hrvatskoj, a koja je ugovorila najveća novčana sredstva iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Istarska županija ima vrlo povoljan geografski položaj koji je pogodan za turizam, kao i za razvoj i uzgoj različitih poljoprivrednih kultura, stoga je Istarska županija prepoznala mogućnosti ruralnog razvoja i prilike koje navedeni fond pruža za uspješnije upravljanje poljoprivrednim razvojem, ribarstvom te ruralnim područjima.

Istarska županija izdvaja se po tome što od ukupne površine, 88,4% pokriva ruralni prostor, a samo 11,6% urbani. Poljoprivreda, posebno uzgoj maslina i proizvodnja visoko kvalitetnog maslinovog ulja, vinogradarstvo i proizvodnja vrhunskih vina, proizvodnja raznih povrtlarskih kultura, ali i stočarstvo i peradarstvo, te ribarstvo s marikulturom, imaju veliku tradiciju na području Istarske županije. Postojeći resursi s jedne strane te sektor turizma kao potencijalno značajno tržište za visokokvalitetne (tradicionalne, prepoznatljive, „zdravo“ uzgojene proizvode), s druge strane, uvjeti su koji, izvjesno omogućuju i daljnji uspješni razvoj poljoprivrede i ribarstva te pratećih djelatnosti cjelokupne Istarske županije (Agencija za ruralni razvoj Istarske županije, 2008:48).

Kako bi se utvrdile povezanosti između ugovorenih sredstava za različite mjere te ukupnih sredstava za sve mjere sa izvozom, uvozom, indeksom gospodarske snage, nezaposlenosti i BDP-om po stanovniku, izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije. Mjere 3, 9 i 10 nisu uključene u analizu jer je mali broj županija dobio sredstva. Za mjeru 8 dvije županije (Zadarska i Šibensko-Kninska) nisu dobile sredstva (izostankom prijave ili odbijanjem sredstava) te nisu uključene u analize. Za mjere 7 i 19 Grad Zagreb nije imao mogućnost dobivanja sredstava pa nije uključen u analize s tim varijablama. S obzirom na to da veće županije imaju veći uvoz i izvoz, bilo koja povezanost koja se dobije između uvoza i izvoza s drugim varijablama bila bi odraz veličine županije. Stoga su vrijednosti izvoza i uvoza podijeljene s brojem stanovnika kako bi se dobile varijable izvoza i uvoza po stanovniku.

Tablica 5.1. Pearsonovi koeficijenti korelacije i statističke značajnosti povezanosti između ugovorenih sredstava za različite mjere te ukupnih sredstava za razne mjere sa izvozom, uvozom, indeksom gospodarske snage, nezaposlenosti i BDP-om po stanovniku

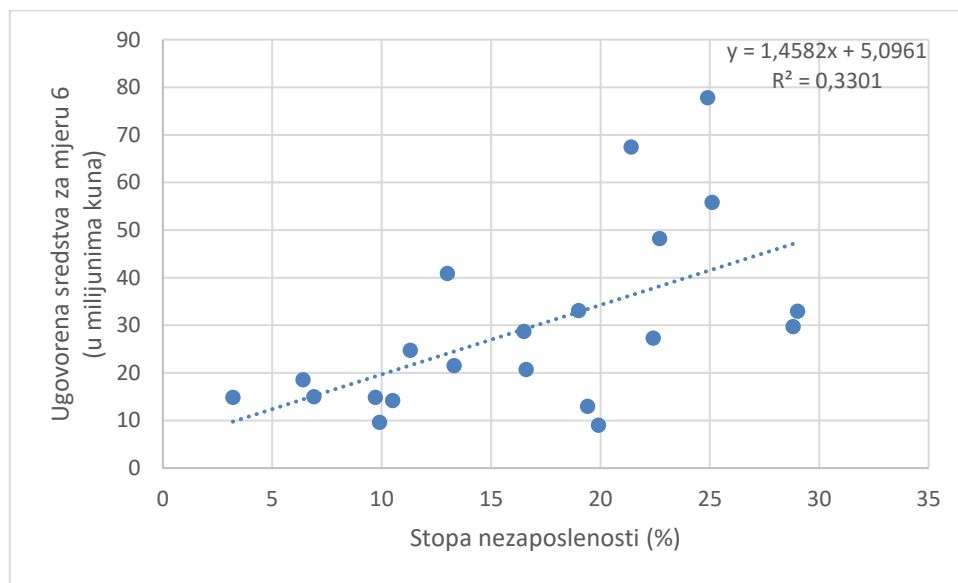
		Izvoz po stanovniku	Uvoz po stanovniku	Indeks gospodarske snage	Nezaposlenost	BDP po stanovniku
Ukupna sredstva (N = 21)	r	-0,134	-0,385	-0,320	0,380	-0,330
	p	0,562	0,085	0,158	0,089	0,144
Mjera 4 (N = 21)	r	0,068	0,166	-0,042	0,260	-0,025
	p	0,769	0,472	0,858	0,256	0,915
Mjera 5 (N = 21)	r	-0,136	-0,252	-0,221	0,324	-0,137
	p	0,558	0,270	0,337	0,151	0,554
Mjera 6 (N = 21)	r	-0,292	-0,239	-0,379	0,575**	-0,303
	p	0,199	0,297	0,090	0,006	0,182
Mjera 7 (N = 20)	r	0,282	0,240	0,326	-0,286	0,154
	p	0,228	0,308	0,161	0,221	0,517
Mjera 8 (N = 19)	r	0,319	0,550*	0,423	-0,194	0,384
	p	0,183	0,015	0,071	0,425	0,104
Mjera 17 (N = 21)	r	0,063	0,027	-0,160	0,368	-0,135
	p	0,785	0,906	0,488	0,101	0,559
Mjera 19 (N = 20)	r	0,107	0,153	0,329	0,059	0,295
	p	0,652	0,519	0,156	0,804	0,206

Legenda: r – Pearsonov koeficijent korelacije, p – statistička značajnost, N – broj županija uključen u obrade za specifične mjere, * $p < ,05$, ** $p < ,01$.

Izvor: Izrada autora

Kao što je vidljivo na grafikonu 5.3. pronađena je snažno izražena statistički značajna povezanost ugovorenih sredstava mjere 6 sa stopom nezaposlenosti ($r = 0,575$; $p = 0,006$). To znači da su veća sredstva za mjeru 6 ugovorena u županijama s većim stopama nezaposlenosti. Stopa nezaposlenosti objašnjava 33.01% varijance ugovorenih sredstava ($R^2 = 0,330$). Također je pronađena snažno izražena statistički značajna povezanost ugovorenih sredstava mjere 8 s uvozom po stanovniku ($r = 0,550$; $p = 0,015$), s time da uvoz po stanovniku objašnjava 30.23% varijance sredstava dobivenih mjerom 8 ($R^2 = 0,302$).

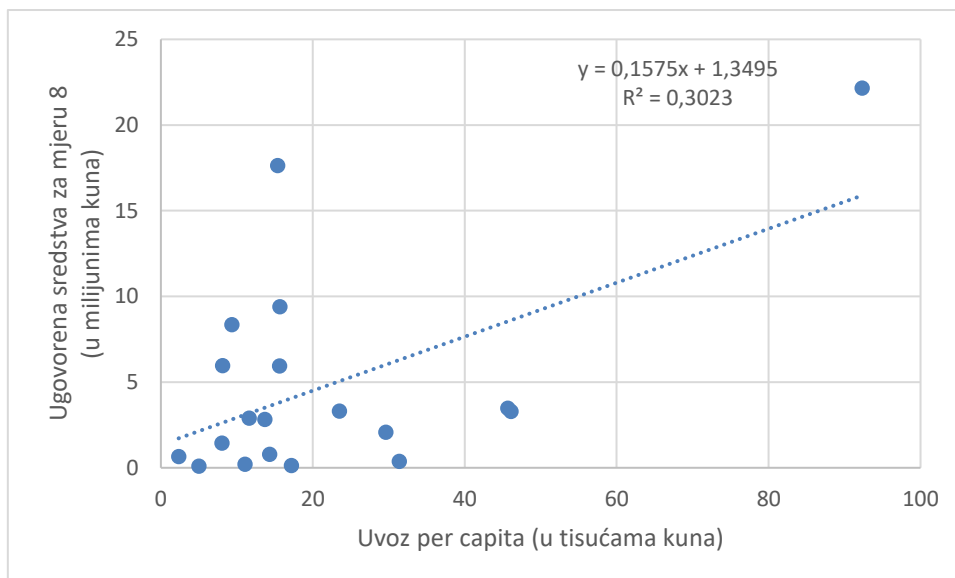
Za te statistički značajne Pearsonove koeficijente izrađeni su „scatter“ dijagrami i regresijsko-korelacijski pravci s regresijskom formulom i količinom objašnjene varijance, te s ugovorenim sredstvima za mjere kao zavisnim varijablama.

Grafikon 5.3. „Scatter“ dijagram i regresijsko-korelacijski pravac ugovorenih sredstava za mjeru 6 i stope nezaposlenosti prema županijama u Republici Hrvatskoj

Izvor: Izrada autora

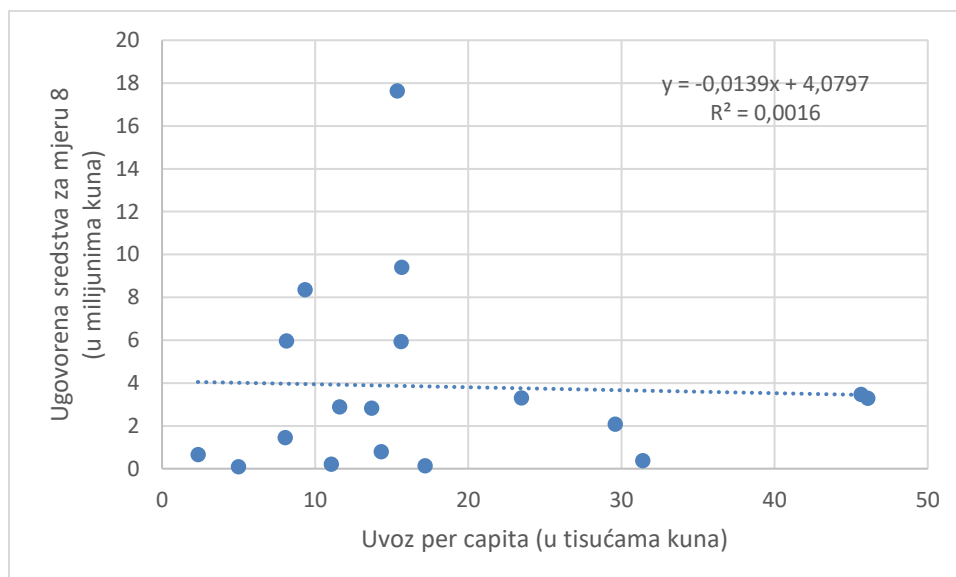
Na grafikonu 5.4. za ugovorena sredstva mjere 8 i uvoza po stanovniku može se primijetiti da je regresijska linija pozitivno usmjerena primarno zbog ekstremno odstupajuće vrijednosti Grada Zagreba koja ima visoka ugovorena sredstva (22.164.323,10 kn) i visok uvoz po stanovniku(92.305,19 kn).

Grafikon 5.4. „Scatter“ dijagram i regresijsko-korelacijski pravac ugovorenih sredstava za mjeru 8 i uvoza per capita prema županijama u Republici Hrvatskoj

Izvor: Izrada autora

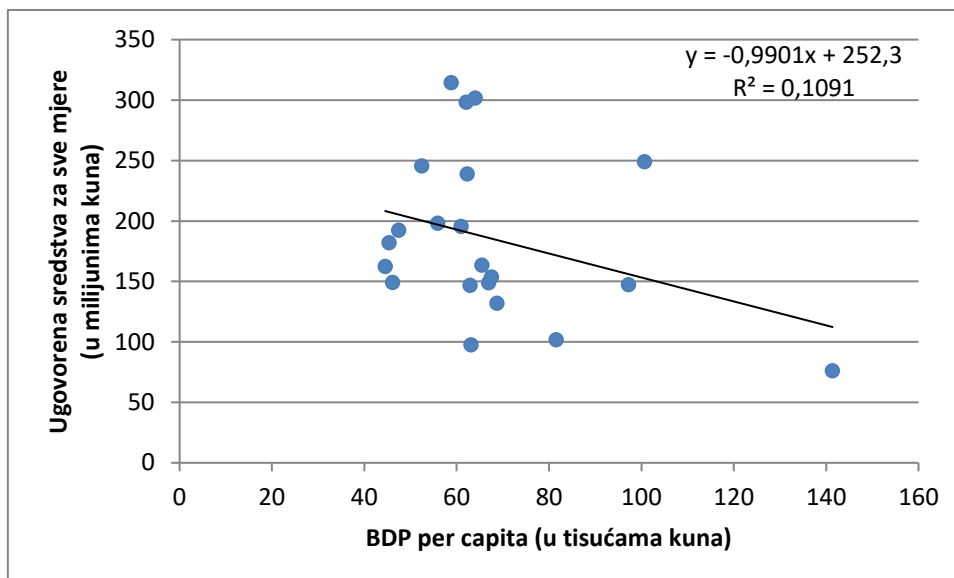
Izostavljanjem Grada Zagreba iz analize na grafikonu 5.5. povezanost se posve gubi ($r = -0,040$; $p = 0,876$; $N = 18$; $R^2 = 0,002$), iz čega možemo zaključiti da Grad Zagreb predstavlja poseban slučaj, ali da opća povezanost dobivanja sredstava mjere 8 i uvoza po stanovniku ne postoji.

Grafikon 5.5. „Scatter“ dijagram i regresijsko-korelacijski pravac ugovorenih sredstava za mjeru 8 i uvoza per capita prema županijama u Republici Hrvatskoj (bez Grada Zagreba)

Izvor: Izrada autora

Grafikon 5.6. „Scatter“ dijagram i regresijsko-korelacijski pravac ugovorenih sredstava i BDP-a po stanovniku prema županijama u Republici Hrvatskoj

Izvor: Izrada autora

Od specifičnog interesa bila je i povezanost BDP-a po stanovniku i ugovorenih sredstava za sve mjere. Kao što je vidljivo na grafikonu 5.6. BDP po stanovniku i ugovorena sredstva negativno su povezani, no ta povezanost nije se pokazala statistički značajnom ($r = -0,330$; $p = 0,144$). BDP per capita objašnjava 10.9% varijance ugovorenih sredstava ($R^2 = 0,109$).

6. Ekspertna ocjena Lokalnih akcijskih grupa

Stvaranje lokalnih partnerstva, nazvanih lokalne akcijske grupe (LAG), započinje povezivanjem lokalnih dionika iz sva tri sektora (javnog, privatnog, civilnog te volontera). LAG-ovi su originalan i važan dio pristupa LEADER, a zadatak im je izrada lokalnih razvojnih strategija te usmjeravanje i praćenje njihove provedbe uključujući korištenje sredstava potpore. Učinkoviti su u poticanju lokalnog održivog razvoja iz sljedećih razloga:

- okupljaju i kombiniraju postojeće ljudske i financijske resurse iz javnog, privatnog i civilnog sektora te volontere,
- udružuju lokalne dionike oko zajedničkih projekata i međusektorskih akcija, kako bi se postigla sinergija, zajedničko vlasništvo te kritična masa potrebna za poboljšanje ekonomske konkurentnosti područja,
- jačaju dijalog i suradnju između različitih ruralnih dionika, koji često nemaju iskustvo zajedničkog rada, te se tako smanjuju potencijalni konflikti i moderiraju situacije u kojima se dogovaraju rješenja kroz konzultacije i razgovore te
- kroz interakciju različitih partnera moderiraju proces prilagođavanja i promjene uzimajući u obzir brigu za okoliš, diversifikaciju ruralnog gospodarstva i kvalitetu življenja (Hrvatska mreža za ruralni razvoj, 2018).

Slika 6.1. Dionici LAG-a

Izvor: Izrada autora prema Hrvatska mreža za ruralni razvoj (2018) Što je LAG, <http://www.hmrr.hr/hr/leader/sto-je-lag>, Pristupljeno 03. travnja 2019.

U Hrvatskoj postoji 56 LAG-ova. Rasprostriru se na površini od 52.190,05 km², što čini 92,30% ukupne površine Hrvatske. Na području LAG-ova živi 2.446.567 stanovnika, što čini 57,10% ukupnog stanovništva Hrvatske. Hrvatski LAG-ovi obuhvaćaju 531 jedinicu lokalne samouprave (121 grad i 410 općina), što čini 95,50% ukupnog broja jedinica lokalne samouprave u Hrvatskoj (Hrvatska mreža za ruralni razvoj, 2017).

Cijelo područje Republike Hrvatske suočava se sa iseljavanjem stanovništva, posebno ruralni dijelovi, stoga se uočavaju brojni demografski problemi do kojih dolazi i zbog kojih se otežava poslovanje LAG-ova na način da se ugrožava provedba razvojnih strategija. LAG-ovi rade na tome da udruže partnere iz javnog i privatnog sektora s ciljem poboljšanja života i rada u ruralnim područjima. Kada se govori o odlučivanju u LAG-u, 50% članova mora biti iz poslovnog sektora i civilnog društva.

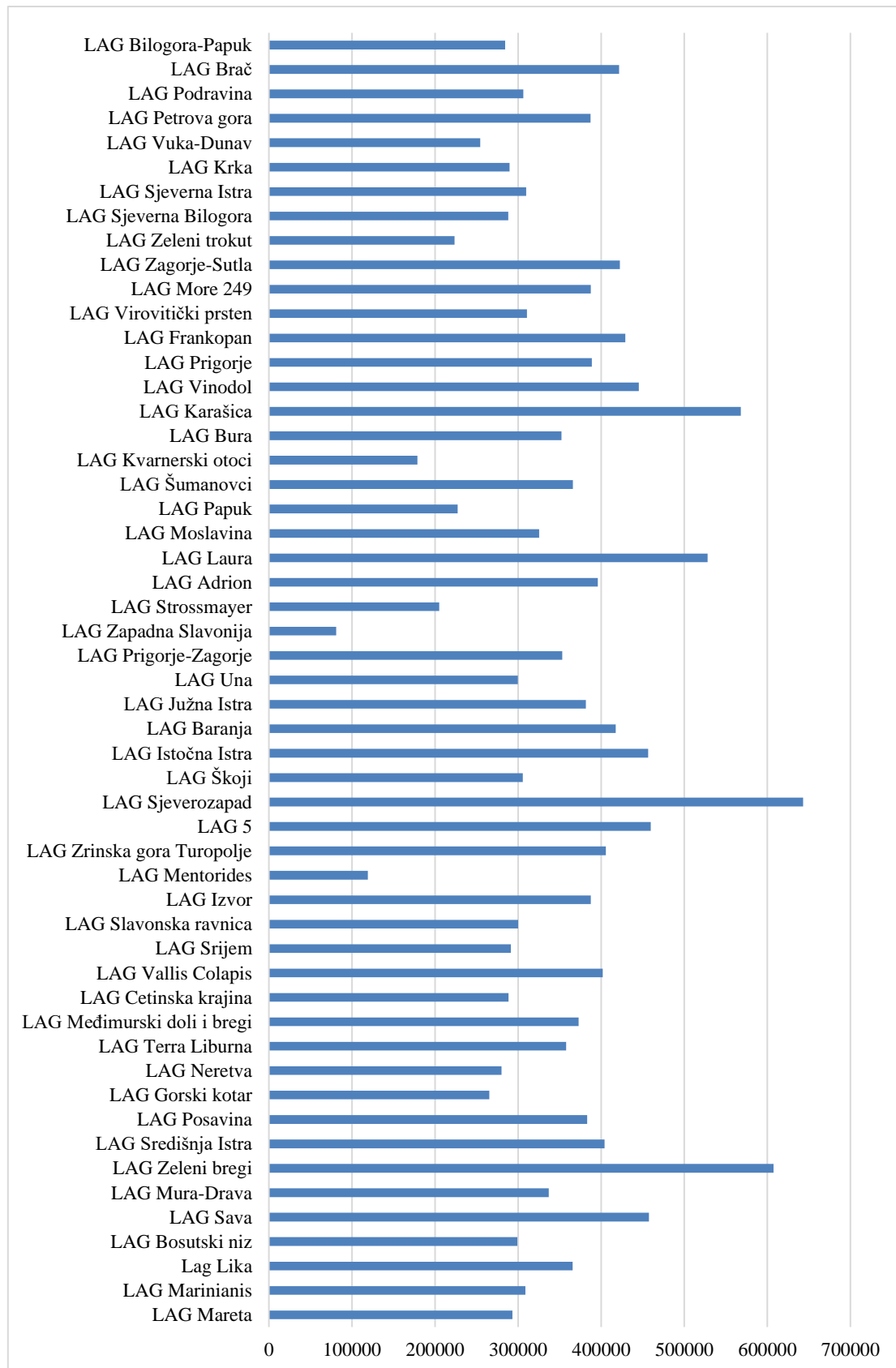
Slika 5.2. Pokrivenost županija LAG-ovima

Izvor: Hrvatska mreža za ruralni razvoj (2017) Hrvatski LAG-ovi, < <http://www.hmrr.hr/hr/leader/hrvatski-lagovi/>>, Pristupljeno 03. travnja 2019.

Prema Hrvatskoj mreži za ruralni razvoj (2018), odgovornost lokalnih partnerstva - LAG-ova su sljedeće:

- uspostava LAG-a i izrada statuta,
- priprema lokalne strategije razvoja i lokalnog operativnog plana razvoja,
- informiranje lokalnog stanovništva o postojećim mogućnostima i prijavama za projekte u okviru programa IPARD, u skladu s lokalnom strategijom razvoja,
- dogovor o usavršavanju i radionicama za lokalno stanovništvo, npr. o pripremi pojedinačnih poslovnih planova, prijedloga projekata, vođenja računovodstva, itd.,
- davanje pisama preporuke IPARD agenciji o projektima koji bi se mogli financirati u okviru lokalne razvojne strategije,
- upravljanje aktivnostima LAG-a (vođenje projekta, programiranje aktivnosti, računovodstvo, mjesečna i kvartalna izvješća, itd.).

Sljedeći grafikon prikazat će iznose odobrene potpore u 2018. godini za svaki LAG pojedinačno. Ukupno je odobreno 384 zahtjeva, a ukupne odobrene potpore za 2018. godinu iznosile su 18.618.496,70 kn. Iz grafikona je vidljivo kako je najviše potpora ostvario LAG Sjeverozapad, koji je u 2018. godini ostvario 642.930,69 kn, a zatim LAG Zeleni bregi, koji je u istom promatranom razdoblju ostvario potpora u iznosu 607.590,93 kn.

Grafikon 6.1. Odobrene potpore LAG-ovima u 2018. godini

Izvor: Izrada autora prema podacima Ministarstva poljoprivrede

Kako bi se dobila ekspertna ocjena LAG-ova, izvršen je kratko ispitivanje sa voditeljima LAG-ova diljem države, odnosno intervjuiranje je provedeno sa sljedećim LAG-ovima:

- LAG Šumanovci,
- LAG Bura,
- LAG Sjeverna Bilogora,
- LAG Prigorje i
- LAG Vallis Colapis.

Upitnik se sastojao od nekoliko pitanja, a voditelji LAG-ova su odgovorili ukratko na pitanja o djelatnosti LAG-a u njihovoj nadležnosti, mišljenju o stanju u županiji u kojoj djeluju - po pitanju zaposlenosti, visine plaće, životnog standarda i općenito infrastrukture, smatraju li da županija u kojoj rade dovoljno iskorištava mjere Europske unije koje su joj na raspolaganju (ako da – kako, ako ne – zašto i koje su mogućnosti za daljnji razvoj), što misle kako mogu dodatno pomoći županijama za iskorištavanje sredstava Europske unije s ciljem razvoja istih te koji su pozitivni i uspješni primjeri iskorištavanja sredstava iz Europske unije od strane njihovog LAG-a.

6.1. LAG Šumanovci

Lokalna akcijska grupa Šumanovci je osnovana 21. prosinca 2010. godine kao partnerstvo predstavnika javnog, gospodarskog i civilnog sektora ruralnog područja koje obuhvaća općine Bošnjaci, Drenovci, Gunja, Vrbanja i Grad Županju, a naknadno se pridružila i Općina Štitar, sa ciljem:

- osiguravanja protoka informacija i transfera znanja za napredak u razvoju ruralnog gospodarstva i lokalne zajednice,
- razvijanja sinergije i umrežavanja između svih dionika kojima je u interesu doprinijeti razvoju ruralnih područja,
- više-dioničkog planiranja ukupnog razvoja područja LAG-a,
- iskorištavanja i razvijanja postojećih potencijala za ruralni razvoj,
- dugoročnog ostvarivanja održivog razvoja,
- jačanja financijskih i ljudskih kapaciteta za provedbu projekata ruralnog razvoja,
- pripreme LAG područja za korištenje strukturnih fondova,
- brige o infrastrukturi, ekološko-socijalnom, kulturnom, gospodarskom i svakom drugom razvoju u širem ruralnom području.

U LAG-u Šumanovci su, kao i u cijeloj Republici Hrvatskoj, ali i u Vukovarsko-srijemskoj županiji, prisutni problemi slabog zapošljavanja, potražnje za određenim poslovima te problem nefleksibilnosti. Za bolji razvoj nužno je jačanje učinkovitosti posredovanja i informacijskih usluga na tržištu rada. Također, potrebno je smanjiti financijske poteškoće i bolje financirati plaće radnika. Smatraju da njihova županija nudi puno mogućnosti koje su još neiskorištene.

Voditelji LAG-a Šumanovci smatraju da Vukovarsko-srijemska županija dovoljno iskorištava mjere Europske unije te kako Europska unija nudi mogućnost iskorištavanja europskih

sredstava, tako županije mogu unapređivati i ostvarivati se u na primjer povećanom zapošljavanju, istraživanju i inovacijama, socijalnoj uključenosti i regionalnom razvoju te pomoću mjera Europske unije Vukovarsko-srijemska županija bi mogla poboljšati sve navedene elemente i stanje u županiji.

Također, kao uspješne primjere iskorištavanja sredstava iz Europske unije spominju niz projekata koji su financirani sredstvima iz Europskog socijalnog fonda. Ciljevi njihovih projekata temelje se na uspješnosti provedbe te svaki projekt ima svoj specifičan cilj koji nastoji ispuniti.

Neki od ciljeva projekata su:

- povećanje zapošljavanja na tržištu rada Vukovarsko-srijemske županije,
- unapređenje života ljudi sa područja LAG-a „Šumanovci“,
- povećanje zapošljavanja na području LAG-a u sektoru turizma i ugostiteljstva, podizanje kvalitete života osoba starijih od 60 godina,
- povećanje socijalne uključenosti mladih sa područja LAG-a „Šumanovci“ kroz uključivanje u gospodarske, političke i društvene procese, kako bi se potaklo rješavanje problema nezaposlenosti mladih.

6.2. LAG Bura

Lokalna akcijska grupa (LAG) Bura osnovana je 25. listopada 2011. godine u svrhu pripreme i upoznavanja jedinica lokalne samouprave s primjenom LEADER procedura za ruralni razvoj, kao i načela održivog ruralnog razvoja. Princip rada LAG-a „Bura“ je u suglasnosti sa mjerama i ciljevima sadržanih u Programu Ruralnog Razvoja Republike Hrvatske 2014-2020. Glavne zadaće LAG-a su uspostavljanje komunikacije i sinergije svih elemenata društva. Građenje lokalnih kapaciteta svrha je upravljanja, valorizacije ekonomskih potencijala i razvijanja novih vrijednosti. LAG je osnovan kao organizacija civilnog društva i predstavlja partnerstvo između lokalnih samouprava, poduzetnika i civilnog društva područja kojeg obuhvaća u svrhu održivog razvoja.

U dijelu Zadarske županije koja je pod njihovim LAG-om, zbog dobre turističke sezone i blizine nacionalnog parka koji tu sezonu produžuje, čini ovo područje ugodnim za život. Zaposlenost u sezoni je visoka, plaće su dobre, a infrastruktura također. Ovo područje je vrlo dobro povezano autocestom i Jadranskom magistralom, a također svaka od općina koje LAG obuhvaća ima i Turističku zajednicu.

Voditelji LAG-a Bura smatraju da iskorištavaju mjere Europske unije dovoljno u skladu s njihovim potrebama. Visok je interes poljoprivrednika za mjere Ruralnog razvoja, a u travnju im je stigla i prijava za LAG natječaj iz svake njihove općine, za natječaj u okviru mjere 7.4 pod nazivom Izgradnja i rekonstrukcija javne infrastrukture u svrhu poboljšanja kvalitete života na području LAG-a. Mogućnosti za daljnji razvoj ima, a to je zapošljavanje kvalitetnog kadra za administraciju i provođenje projekata Europske unije.

Kao pozitivne primjere uspješnog iskorištavanja sredstava iz fondova Europske unije navode:

- Projekt Rural Flavours nedavno održan u Starigradu s ciljem upoznavanja tradicionalnih proizvoda između Hrvatske, Cipra, Španjolske, Portugala, Finske i Estonije,
- Projekt INA Voćni trg u Poljicima,
- Erasmus +,
- Projekt „Razvrstaj i recikliraj“, a također LAG je i korisnik mjere 19 za relokaciju sredstava putem LAG natječaja.

6.3. LAG Sjeverna Bilogora

LAG Sjeverna Bilogora (koja obuhvaća područje 9 jedinica lokalne samouprave sa područja Bjelovarsko–bilogorske županije) ima za cilj povezivanje civilnog, gospodarskog i javnog sektora na zajedničkom jačanju i osnaživanju razvojnih kapaciteta, odnosno provođenje LEADER programa. Cilj osnivanja ovog LAG-a je donošenje i provođenje Lokalne razvojne strategije, djelovanjem u skladu s načelima LEADER programa i CLLD smjernica za integrirani lokalni razvoj u ruralnom području koje obuhvaća LAG. Područja djelovanja sukladno postavljenim ciljevima su: održivi razvoj (razvoj ruralnih područja, održivi gospodarski razvoj), demokratska politička kultura (obrazovanje za demokratsko građanstvo, volonterstvo (promicanje i razvoj volonterstva, djelatnosti volonterskih centara), promicanje društvene solidarnosti, promicanje dobrog upravljanja, poticanje participativne demokracije, praćenje javnih politika i javno zagovaranje, razvoj civilnog društva, razvoj lokalne zajednice, javno informiranje i mediji), gospodarstvo (socijalno poduzetništvo, promicanje razvoja socijalnog poduzetništva te ostale djelatnosti socijalnog poduzetništva), međunarodna suradnja - razvojna suradnja, obrazovanje, znanost i istraživanje - odgoj i obrazovanje, kulturna i prirodna baština (zaštita i očuvanje materijalnih i nematerijalnih dobara te ostale djelatnosti kulturne baštine i zaštita i unapređenje prirodnog nasljeđa).

LAG Sjeverna Bilogora, obuhvaća područje 9 jedinica lokalne samouprave, a to su Općina Kapela, Nova Rača, Rovišće, Severin, Šandrovac, Velika Pisanica, Veliki Grđevac, Veliko Trojstvo i Zrinski Topolovac na području Bjelovarsko–bilogorske županije. Prema podacima koji su dostupni na službenim stranicama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Bjelovarsko bilogorska županija trenutno u 2019. godini ima ukupno 4.942 osobe koje su nezaposlene, a vjeruje se da je broj nezaposlenosti veći s obzirom da osobe koje su nezaposlene ne moraju biti prijavljene u evidenciju HZZ-a. Bjelovarsko–bilogorska županija i Grad Bjelovar prijavili su svoje projekte na OP Učinkoviti ljudski potencijali na poziv „Zaželi – program zapošljavanja žena“, te sa sigurnošću mogu reći da se ovim pozivom na njihovom području zaposlio određen broj nezaposlenih žena koje su se vodile u evidenciji HZZ-a.

LAG je odobrio 24,23% projekata iz Mjere 19.2, 29.53% od ukupne alokacije Mjere 19. se nalazi u provedbi. LAG Sjeverna Bilogora je do sada objavio tri LAG natječaja na koji se mogu prijaviti nositelji projekata koji imaju sjedište i prebivalište na području LAG-a. Naravno da

ovisno o vrsti natječaja koji objavljujemo, postoje različiti kriteriji koje potencijalni nositelj projekata mora ispuniti.

Bjelovarsko–bilogorska županija svakako iskorištava mjere Europske unije, ovdje je bitno naglasiti da za svaku mjeru postoje određeni kriteriji koji se moraju ispuniti, a s druge strane i nisu svi natječaji u 100% iznosu. Vjeruje se da bi se uvijek moglo više, ali to ne ovisi samo o prijavi projektne dokumentacije, već i o mnogo drugih stvari. Primjerice, ukoliko se govori da se određen projekt financira u 50% iznosu od strane Europske unije (pojednog natječaja) preostali iznos (50%) mora osigurati prijavitelj. Napominju iz LAG-a da trebaju biti svjesni da postoje određene odgovornosti od strane nositelja projekta i treba razmišljati na koji način sufinancirati te projekte i u proračunu osigurati navedeni iznos.

U LAG-u Sjeverna Bilogora smatraju da mogućnosti za daljnji razvoj svakako postoje, kako kod njih, tako i na području cijele Republike Hrvatske, jer uskoro će krenuti i novo programsko razdoblje koje će se nadopunjavati na prethodno, tako da će se svakako pokušati iskoristiti mjere koje su potrebne daljnjem razvoju i napretku županije. Pozitivni i uspješni primjeri iskorištavanja sredstava iz Europske unije od strane LAG-a Sjeverna Bilogora odnose se na provedbu Mjere 19., točnije provedbu Mjere 19.2. koja se odnosi na objavu LAG natječaja gdje se može reći da su do sada odobrili 24,23% projekata na njihovoj razini, dok se u provedbi trenutno nalazi 29,53% projekata.

6.4. LAG Prigorje

Rad LAG-a Prigorje se ukratko može pojasniti kroz tri (3) aktivnosti:

- priprema Lokalnu razvojnu strategiju (lokalne i regionalne samouprave) i Operativni plan razvoja sa ciljem podizanja kvalitete života svoga područja,
- informira lokalno stanovništvo o postojećim mogućnostima financiranja projekata u okviru Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske i fondova Europske unije te objavljenih natječaja na županijskoj i lokalnoj razini,
- centar je znanja i provodi savjetodavne aktivnosti te edukativne radionice za lokalno stanovništvo o postupku prijave projektne prijedloga, izrade natječajne dokumentacije, upravljanja projektom i ostalim aktivnostima vezanim uz uspješno provođenje projekta,
- temeljem Lokalne razvojne strategije LAG-a Prigorje za razdoblje 2014.-2020. godine (IZMJENA 1.), odnosno prilikom izrade SWOT analize koristile su se informacije prikupljene na dvadeset i jednoj radionici, statistički podaci, stručni i razvojni dokumenti te ekspertno znanje te je dobivena lista glavnih prednosti i slabosti.

LAG Prigorje smješten je u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske, pokriva površinu od 1.128,23 km² te obuhvaća 11 jedinica lokalne samouprave, tj. 3 grada i 8 općina. Svojom južnom stranom obuhvaća dijelove Zagrebačke županije: gradove Dugo Selo i Vrbovec te općine Brckovljani, Gradec, Farkaševac, Preseka, Rakovec, Rugvica, dok sjeverni dio LAG-a Prigorje

čine jedinice lokalne samouprave Koprivničko-križevačke županije: Grad Križevci, općine Sokolovac i Sveti Ivan Žabno.

Navedene županije, odnosno gradovi i općine, prema mišljenju LAG-a, dobro iskorištavaju mjere Europske unije koje su joj na raspolaganju, iako uvijek ima prostora za poboljšanje. Prema mišljenju LAG-a Prigorje, županijama se može dodatno pomoći u iskorištavanju sredstava Europske unije s ciljem razvoja istih, u vidu poboljšanja obostrane komunikacije te suradnje na području EU fondova od zajedničkog interesa na geografskom području na kojem LAG Prigorje djeluje.

Voditelji LAG-a smatraju da se pozitivnim i uspješnim primjerima iskorištavanja sredstava iz Europske unije od strane LAG-a Prigorje može istaknuti uspješno završen 1. LAG natječaj za 1.1.3. „Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava“, koji je sukladan tipu operacije 6.3.1. iz Programa ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014.-2020. godine. Ukupan iznos dodijeljene potpore iznosi 2.114.557,50 kn, što je dostatno za ukupno devetnaest (19) bespovratnih potpora.

Prema akcijskom planu provedbe Lokalne razvojne strategije LAG-a Prigorje za razdoblje 2014.-2020. godine predviđene su dodjele sredstava za još sljedeće LAG natječaje:

- 1.1.1. (TOP 4.1.1.) Restrukturiranje, modernizacija i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava (748.480,00 kn),
- 1.1.2. (TOP 6.1.1.) Potpora mladim poljoprivrednicima (1.496.960,00 kn),
- 1.2.1. (TOP 6.4.1.) Razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima (355.153,76 kn),
- 2.1.1. (TOP 7.4.1.) “Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu” (2.881.648,00 kn) te
- 19.3. Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a (380.770,49 kn).

6.5. LAG Vallis Colapis

LAG Vallis Colapis je jedan od 54 akreditirana LAG-a u Republici Hrvatskoj koji administriraju decentralizirani dio sredstava EAFRD koji se provodi putem mjere 19 Programa ruralnog razvoja. Sredstva mjere 19 su im dana na upravljanje za područje koje pokrivaju (14 ruralnih općina i gradova Pokuplja i zapadnog Žumberka). Osim sredstava EAFRD koriste i sredstva ESF, Interreg Slovenija-Hrvatska, Erasmus+ i druge ESI fondove.

U LAG-u Vallis Colapis smatraju da je stanje u županiji u kojoj djeluju vrlo loše po pitanju visina plaća, zbog čega se ljudi masovno iseljavaju. Stopa pada nezaposlenosti (oko 15% godišnje i raste) je ustvari indikator iseljavanja, a organizirano tržište poljoprivrednih proizvoda, kao niti u ostatku Republici Hrvatskoj - ne postoji, tako da je poljoprivredna proizvodnja potpuno neorganizirana i rascjepkana (svatko se bavi sam za sebe, nema sustava organizirane proizvodnje). Za lokalnu infrastrukturu smatraju da je relativno zadovoljavajuća.

Po pitanju iskorištenosti sredstava, smatraju kako se ona nedovoljno koriste i da uvijek može bolje te da nije problem u županijama, nego u tome što su ESI fondovi u Republici Hrvatskoj općenito loše programirani. Tako se npr. iz Fonda za zapošljavanje žena ustvari financira zapošljavanje geronto-domaćica koje za minimalnu plaću obilaze stare i nemoćne po kućama. Iako je to korisno kao socijalna mjera, to ustvari nije zapošljavanje. Novac nije upotrijebljen da se te žene doista zaposle u privredi, a nakon isteka potpore će biti jednako nezaposlene kao i prije.

Također smatraju da državna tijela (ministarstva i agencije) moraju bolje programirati provedbu ESI potpora, više surađivati s općinama, gradovima, županijama, poslovnim sektorom i lokalnim udrugama i sl.

Putem LAG-a Vallis Colapis financira se nekoliko preostalih uspješnijih poljoprivrednika na njihovom području kroz potpore mjere 19, a kroz potpore ESF-a su pomogli umrežavanje nekoliko poljoprivrednika sa tržištem u Republici Hrvatskoj i drugim europskim zemljama. Preko Erasmus+ programa rade dosta na razvoju programa s mladima, a vode i vlastiti volonterski centar.

7. Zaključak

Republika Hrvatska podijeljena je na 20 županija i Grad Zagreb, a županijama se smatraju jedinice područne (regionalne) samouprave. Površinski najveće županije su Ličko-senjska i Splitsko-dalmatinska županija, a promatra li se razvijenost svih županija, očekivano daleko najrazvijeniji je Grad Zagreb, koji ima status županije, a kao glavni grad Republike Hrvatske administrativno, industrijsko, prometno, gospodarsko i ekonomsko je središte.

Nažalost, razlika među županijama više je nego očigledna po pitanju razvoja, stanja zaposlenosti, plaća, BDP-a po stanovniku i sl. Kada se promatra udio županija u ukupnom BDP-u Republike Hrvatske, najveći udio ima Grad Zagreb, a najmanji udio imaju Ličko-senjska, Virovitičko-podravska te Požeško-slavonska županija. Promatrajući indeks gospodarske snage županija, Grad Zagreb, uz Istarsku županiju, očekivano ima najveću vrijednost indeksa, dok najmanju vrijednost imaju Virovitičko-podravska i Bjelovarsko-bilogorska županija.

Govoreći o BDP-u po stanovniku, Grad Zagreb ima gotovo dvostruko veći BDP po stanovniku od svih ostalih županija, a po pitanju plaća, recesija posljednjih godina ostavila je dubok trag na plaće u gotovo svim županijama. Stopa nezaposlenosti bila je dugi niz godina vrlo visoka, a iako je stanje znatno poboljšano, još uvijek nije dovoljno dobro. Plaće u svim županijama su relativno niske bez obzira na djelatnost. Najveće bruto i neto plaće također su u Gradu Zagrebu, što vodi ka tome da je u toj županiji, uz Istarsku, najmanja nezaposlenost. Najveća nezaposlenost bilježi se u Sisačko-moslavačkoj, Vukovarsko-srijemskoj i Virovitičko-podravskoj županiji.

U skladu s navedenim, Grad Zagreb također ima najveću vanjskotrgovinsku bilancu, najveću koncentraciju uvoza i izvoza dobara i usluga, a Dubrovačko-neretvanska i Ličko-senjska županija najmanju. Sve to ukazuje na to da se koncentracija gospodarskih događanja odvija uglavnom oko glavnog grada, što dovodi do neravnomyernog razvoja ostalih županija, zbog čega, između ostalog, dolazi do masovnih iseljavanja stanovništva iz ruralnih područja u veće gradove ili izvan države u potrazi za poslom i boljim načinom života.

S ciljem razvoja ruralnih područja i njihovog opstanka te sprječavanja iseljavanja posebice mladog stanovništva, razvijeni su Fondovi Europske unije, koji između ostalog, financiraju poljoprivredu i ruralni razvoj te potiču zapošljavanje i socijalnu uključenost. S obzirom da poljoprivredne površine i šume prekrivaju ogromnu većinu europskog prostora, imaju ključnu ulogu za ruralno gospodarstvo Europske unije i njenih članica, a poljoprivredni proizvođači imaju vrlo važnu i raznoliku ulogu koja se kreće od proizvodnje hrane i neprehrambenih poljoprivrednih proizvoda, upravljanja razvojem sela, očuvanja i zaštite okoliša do doprinosa razvoju drugih gospodarskih djelatnosti poput turizma.

Jedna od najznačajnijih politika Europske unije upravo je Zajednička poljoprivredna politika, koja se bavi subvencioniranjem poljoprivrede s ciljem osiguranja razumnih cijena i prihvatljive kvalitete poljoprivrednih proizvoda za europske potrošače, zadovoljavajućeg dohotka poljoprivrednika u EU, očuvanje ruralnog nasljeđa te stabilizacije tržišta.

Zajednički prioriteti ruralnog razvoja Europske unije su poticanje prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima, jačanje isplativosti konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede te promicanje inovativnih poljoprivrednih tehnologija i održivog upravljanja šumama, obnavljanje, očuvanje i poboljšanje ekosustava povezanih s poljoprivredom i šumarstvom, promicanje učinkovitosti resursa te poticanje pomaka prema gospodarstvu s niskom razinom ugljika otpornom na klimatske promjene u poljoprivrednom, prehrambenom i šumarskom sektoru te promicanje društvene uključenosti, suzbijanja siromaštva i gospodarskog razvoja u ruralnim područjima.

Za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja u Europskoj uniji od velikog značaja je i Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, koji ima za cilj jačanje europske politike ruralnog razvoja i pojednostavljivanje njezine provedbe te poboljšava upravljanje i kontrolu nad politikom ruralnog razvoja. Financijski instrumenti koji su dostupni putem ovog fonda su zajmovi, mikrokrediti, jamstva, ulaganja u zajednički kapital itd. Ruralni razvoj Republike Hrvatske na nacionalnoj razini provodi se kroz programe ruralnog razvoja koji se financiraju od Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj.

Iako se broj poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj posljednjih godina smanjio, mjere Europske unije i dalje se koriste. Najviše sredstava (3.117.691.902,93 kn) ugovoreno je za Mjeru 4, a sredstva su namijenjena proširenju proizvodnih kapaciteta, modernizaciji postojećih farmi i poboljšavanju kvalitete proizvoda uvođenjem novih tehnologija i inovacija te stvaranjem održivih tržišnih ekonomija, osnivanjem farmi koje koriste napredne tehnike i tehnologije. Najmanje ugovorenih sredstava za sve županije bilo je za Mjeru 3, za koju je ukupno ugovoreno 813.194,75 kn, a sredstva su namijenjena potpori za novo sudjelovanje u sustavima kvalitete i potpori za aktivnosti informiranja i promicanja koje provode skupine proizvođača na unutarnjem tržištu, dok za Mjeru 16 i Mjeru 17 nijedna županija nije ugovorila nikakav novčani iznos.

Kao što je spomenuto, u Republici Hrvatskoj postoji velika ekonomska razlika među županijama, ali kroz analizu rezultata dobivenih tijekom izrade rada došlo se do zaključka kako razvijenost županije nije usko povezana s visinom ugovorenih sredstava iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj, nego je upravo suprotno. Slabije razvijene županije poput Brodsko-posavske, Krapinsko-zagorske, Bjelovarsko-bilogorske, Ličko-senjske i Virovitičko-podravske županije vodeće su u ukupnim ugovorenim sredstvima za mjere ruralnog razvoja. Razlog tomu je i taj što navedene županije imaju ruralna područja i

stanovništvo koje se bavi poljoprivredom, stoga i imaju potencijal za dobivanje navedenih sredstava.

S ciljem stvaranja lokalnih partnerstva i povezivanja lokalnih dionika, stvorene su lokalne akcijske grupe (LAG-ovi), kojih danas ima ukupno 56, a svima je zajedničko to da rade na udruživanju partnera iz javnog i privatnog sektora kako bi se poboljšao standard života u ruralnim područjima. LAG-ovi su ključni za apsorpciju sredstava iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj i kao takvi, kroz razne natječaje, konkuriraju te privlače financijska sredstva za financiranje ruralnih područja. U radu je utvrđeno kako ne postoji poveznica između stupnja socioekonomske razvijenosti županije i visine ugovorenih sredstava iz EAFRD-a. Iako je cijelo područje Republike Hrvatske dobro pokriveno LAG-ovima, u nekim županijama mreža LAG-ova razvijena je vrlo dobro, dok u nekima još postoji potreba za njihovim daljnjim akcijama. Nisu svi LAG-ovi jednako aktivni i ne povlače jednaka financijska sredstva za sve mjere, nego to rade ovisno o potrebi ruralnog područja na kojem djeluju. Za potrebe rada urađeno je i kratko ispitivanje s predstavnicima LAG-ova po pitanju općenitog stanja u županiji u kojoj djeluju, iskorištenosti sredstava iz mjera Europske unije te su upitani za mišljenje o pozitivnim primjerima iskorištavanja sredstava iz Europske unije od strane njihovog LAG-a. Svi ispitanici odnosno predstavnici LAG-ova koji su odgovorili na postavljena pitanja izjasnili su se kako smatraju da su zadovoljni s dosadašnjom iskorištenošću sredstava za potrebe županije u kojoj djeluju, ali da to može biti i puno bolje.

Također, složili su se kako je stanje u ruralnim područjima Republike Hrvatske vrlo nepoželjno te da rade na unaprjeđivanju i poboljšanju ruralne slike države, što je vrlo teško s obzirom na to da stanovnici ruralnih područja polako odustaju od života i rada u poljoprivredi i okreću se urbanim sredinama, a također iseljavaju izvan granica države, u zapadnu Europu. Uz to, smatraju da prostora za napredak u ruralnim područjima itekako ima te da posebice treba obratiti pozornost na istočnu Hrvatsku, iz koje stanovništvo masovno iseljava, a poljoprivredne površine koje imaju ogroman potencijal više se ne obrađuju.

Literatura

Knjige

1. Devčić, A., Šostar, M. (2015.) Regionalni razvoj i fondovi Europske unije: prilike i izazovi, Požega: Veleučilište u Požegi
2. Europska komisija (2014.) Poljoprivreda, Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije
3. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2018.) Godišnjak 2017. Zagreb: Hrvatski zavod za zapošljavanje
4. Tufekčić, M., Tufekčić, Ž. (2013.) Politike i fondovi 2014-2020., Zagreb: Plavi partner d.o.o.

Izvori s interneta

1. Državni zavod za statistiku (2018.) Statistički ljetopis Republike Hrvatske, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf, Pristupljeno 19. ožujka 2019.
2. Državni zavod za statistiku (2018.) Statističke informacije 2018, <https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/StatInfo/pdf/StatInfo2018.pdf>, pristupljeno 21. ožujka 2019.
3. European Comission (2018.) Rural areas and the primary sector in the EU, <https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/facts-figures/eu-rural-areas-primary-sector.pdf>, Pristupljeno 26.03.2019.
4. European Structural and Investment Funds (2019.) Improving the Economic, Environmental and Social Situation of Rural Areas, <<https://eufunds.gov.ie/funds/eafrd/>>, Pristupljeno 26.03.2019.
5. Europska komisija (2015.) Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, <https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/EAFRD_The_european_agricultural_fund_for_rural_development_HR.pdf>, Pristupljeno 26.03.2019.
6. Europska komisija (2013.) Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) i poljoprivreda u Europi – Najčešća pitanja, <http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-631_hr.htm>, Pristupljeno 25.03.2019.
7. Europska unija (2018.) Financiranje sredstvima EU-a, <https://europa.eu/european-union/about-eu/funding-grants_hr>, Pristupljeno 22. ožujka 2019.
8. Europska unija (2018.) Ruralni razvoj od 2014. do 2020., <https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020_hr>, Pristupljeno 25.03.2019.
9. Europski fondovi (2015.) Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EAFRD), <http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/Europski%20poljoprivredni%20fond%20za%20ruralni%20razvoj_0.pdf>, Pristupljeno 25.03.2019.

10. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (2013.) Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje od 2014-2020, <<https://ruralnirazvoj.hr/files/documents/Program-ruralnog-razvoja-Republike-Hrvatske-za-razdoblje-2014.-2020.-ver.-5.3.pdf>>, Pristupljeno 28.03.2019.
11. Europski strukturni i investicijski fondovi (2018.) EU fondovi, <<https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/>>, Pristupljeno 22. ožujka 2019.
12. Europski parlament (2018.) Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) i Ugovor, <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/103/zajednicka-poljoprivredna-politika-zpp-i-ugovor>, Pristupljeno 25.03.2019.
13. Habulin, S. (2018.) Iz šest županija ide 58 posto hrvatskog izvoza, <https://www.hrvatski-fokus.hr/index.php/gospodarstvo/22316-izvozna-ljestvica-hrvatskih-zupanija>, Pristupljeno 22. ožujka 2019.
14. Hrvatska gospodarska komora (2016.) Županije – velike gospodarske razlike na malom prostoru, <<https://www.hgk.hr/documents/upanijewelikegospodarskerazlikenamalomprostoru5757722c5b20e65.pdf>>, Pristupljeno 19. ožujka 2019.
15. Hrvatska gospodarska komora (2017.) Vanjskotrgovinska razmjena županija RH, <https://www.hgk.hr/documents/robna-razmjena-iz-zupanija-analiza-071759dcc0a21da98.pdf>, Pristupljeno 22. ožujka 2019.
16. Hrvatska gospodarska komora (2017.) BDP i gospodarska snaga županija, <<https://www.hgk.hr/documents/aktualna-tema-bdp-po-zupanijama-u-201458a4616b14b49.pdf>>, Pristupljeno 19. ožujka 2019.
17. Hrvatska gospodarska komora (2018.) BDP po županijama, <https://www.hgk.hr/documents/bdp-po-zupanijama-u-2015-godini-final5ad4af7f0c664.pdf>, Pristupljeno 20. ožujka 2019.
18. Hrvatska gospodarska komora (2019.) Tržište rada – pokazatelji po županijama, <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada5c52f766084a1.pdf>, Pristupljeno 21. ožujka 2019.
19. Hrvatska mreža za ruralni razvoj (2018.) Što je LAG, <http://www.hmrr.hr/hr/leader/sto-je-lag>, Pristupljeno 03. travnja 2019.
20. Hrvatska mreža za ruralni razvoj (2017) Hrvatski LAG-ovi, <<http://www.hmrr.hr/hr/leader/hrvatski-lagovi/>>, Pristupljeno 03. travnja 2019.
21. Hrvatska narodna banka (2019.) Županije – razvojna raznolikost i gospodarski potencijali, <<https://www.hgk.hr/documents/analiza-zupanija-2018-web5bd31ccf68e7f.pdf>>, Pristupljeno 01. travnja 2019.
22. Kesner-Škreb, M. (2008.) Zajednička poljoprivredna politika Europske unije, <http://www.ijf.hr/pojmovnik/zpp.htm>, Pristupljeno 24.03.2019.
23. LEADER mreža Hrvatske (2018.) LEADER, <<http://www.lmh.hr/leader-clld/leader>>, Pristupljeno 29. travnja 2019.
24. Održivi razvoj (2018.) Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, <<http://www.odraz.hr/hr/nase-teme/pojmovnik/europski-poljoprivredni-fond-za-ruralni-razvoj>>, Pristupljeno 25. travnja 2019.
25. Optimus Consulting (2018.) EU projekti i nacionalni fondovi, <<https://optimusconsulting.eu/eu-fondovi/Y>>, Pristupljeno 22. ožujka 2019.

26. Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova EU (2017.)
Pojmovnik fondova Europske unije, < https://strukturnifondovi.hr/wp-content/uploads/2017/06/EU_fondovi_1.pdf>, Pristupljeno 22. ožujka 2019.
27. www.poljoprivreda.gov.hr

Popis slika

Slika 3.1. Područja financiranja fondova Europske unije	14
Slika 3.2. Europski strukturni i investicijski fondovi.....	15
Slika 3.3. Načela Zajedničke poljoprivredne politike	17
Slika 3.4. Zajednički prioriteti ruralnog razvoja Europske unije	20
Slika 3.5. Prioriteti Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj	21
Slika 6.1. Dionici LAG-a	48
Slika 5.2. Pokrivenost županija LAG-ovima	49

Popis grafikona

Grafikon 2.1. Udio županija u ukupnom BDP-u Republike Hrvatske u 2015. godini.....	6
Grafikon 2.2. Stopa nezaposlenosti u Republici Hrvatskoj po županijama u 2017. godini....	10
Grafikon 2.3. Prosječna bruto i neto plaća u 2015. godini u Republici Hrvatskoj po županijama	11
Grafikon 2.4. Udio županija u uvozu i izvozu Republike Hrvatske u 2016. godini	13
Grafikon 3.1. Ruralna i urbana područja Europske unije.....	16
Grafikon 3.2. Raspored ukupnih sredstava za ruralni razvoj Europske unije po prioriternim osima	23
Grafikon 4.1. Broj poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2015-2017. godine	24
Grafikon 4.2. Poljoprivredna površina po kategorijama korištenja u Republici Hrvatskoj u 2017. godini (u %).....	25
Grafikon 4.3. Ukupna ugovorena novčana sredstva za sve županije prema mjerama	26
Grafikon 5.1. Prihodi svih poduzeća u Republici Hrvatskoj u odnosu na Grad Zagreb	41
Grafikon 5.2. Sveukupna ugovorena sredstva po županijama za sve mjere	42
Grafikon 5.3. „Scatter“ dijagram i regresijsko-korelacijski pravac ugovorenih sredstava za mjeru 6 i stope nezaposlenosti prema županijama u Republici Hrvatskoj.....	45
Grafikon 5.4. „Scatter“ dijagram i regresijsko-korelacijski pravac ugovorenih sredstava za mjeru 8 i uvoza per capita prema županijama u Republici Hrvatskoj.....	46
Grafikon 5.5. „Scatter“ dijagram i regresijsko-korelacijski pravac ugovorenih sredstava za mjeru 8 i uvoza per capita prema županijama u Republici Hrvatskoj (bez Grada Zagreba).....	46
Grafikon 5.6. „Scatter“ dijagram i regresijsko-korelacijski pravac ugovorenih sredstava i BDP-a po stanovniku prema županijama u Republici Hrvatskoj.....	47
Grafikon 6.1. Odobrene potpore LAG-ovima u 2018. godini.....	51

Popis tablica

Tablica 2.1. Pregled osnovnih značajki županija u Republici Hrvatskoj prema stanju 31. prosinca 2017. godine	4
Tablica 2.2. Bruto domaći proizvod po županijama u 2008. i 2015. godini u tekućim cijenama (u tisućama kn)	5
Tablica 2.3. Indeks gospodarske snage županija Republike Hrvatske.....	7
Tablica 2.4. BDP po stanovniku u 2008. i 2015. godini (u kn).....	8
Tablica 2.5. Robna razmjena Republike Hrvatske s inozemstvom po županijama u 2016. godini (u tisućama kn)	12
Tablica 3.1. Prosječna godišnja poljoprivredna proizvodnja u Europskoj uniji	18
Tablica 4.1. Ugovorena sredstva za Mjeru 3 prema županijama	28
Tablica 4.2. Ugovorena sredstva za Mjeru 4 prema županijama	29
Tablica 4.3. Ugovorena sredstva za Mjeru 5 prema županijama	30
Tablica 4.4. Ugovorena sredstva za Mjeru 6 prema županijama	32
Tablica 4.5. Ugovorena sredstva za Mjeru 7 prema županijama	33
Tablica 4.6. Ugovorena sredstva za Mjeru 8 prema županijama	34
Tablica 4.7. Ugovorena sredstva za Mjeru 9 prema županijama	35
Tablica 4.8. Ugovorena sredstva za Mjeru 10.2 prema županijama	37
Tablica 4.9. Odobrena sredstva za Mjeru 17 prema županijama	38
Tablica 4.10. Ugovorena sredstva za Mjeru 19 prema županijama	40
Tablica 5.1. Pearsonovi koeficijenti korelacije i statističke značajnosti povezanosti između ugovorenih sredstava za različite mjere te ukupnih sredstava za razne mjere sa izvozom, uvozom, indeksom gospodarske snage, nezaposlenosti i BDP-om po stanovniku.....	44